

Nemunas

Nr. 26
(875)

2013 m.
liepos 4-10 d.

Kaina 3,00 Lt

KAUNO KULTŪROS IR MENO SAVAITRAŠTIS

Tarptautinėje meno
mugėje
„ArtVilnius'13“
geriausiu Lietuvos
menininku
paskelbtas tapytojas
Raimondas
Gailiūnas.

Raimondas GAILIŪNAS. „Musiamušys“.

9 770 134 314 014

*nėra pabaigos žolei debesys
plaukia ir plaukia*

*yra daugiau negu atrodo
nuolatinį derlių atneša upė*

*viskas auga
yra suvalgoma auga*

ir gyvybė

*yra daug giliau negu
visas šis skaidymasis
prieaugis lapų skleidimasis*

*daug giliau yra gyvybė negu
akys*

*už viso mano supratimo yra
ji*

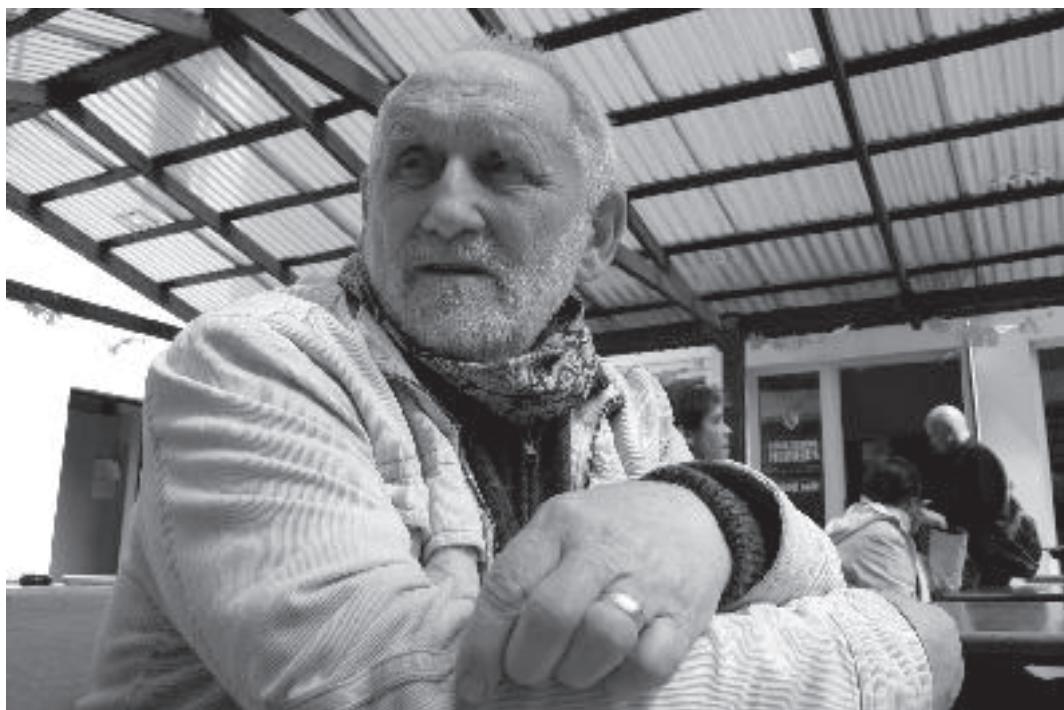
už upės

Gintaras BLEIZGYS

Vytauto PLETKAUS iliustracija

Gilus ir platus teatras

Kauno valstybinio lėlių teatro archyvo nuotrauka

Teatro scenografui ir režisieriu Vitalijui MAZŪRUI 2012 m. Nacionalinė premija skirta už lėlių teatro virsmą ryškiu Lietuvos kultūros reiškiniu, už kūrybos sasajas su etnine lietuvių pasaulėjauta. Menininko manymu, tai didžiulis ne tik jo, bet ir viso Lietuvos lėlių teatro įvertinimas. V. Mazūro kūryba dar sovietmečiu teatre padarė tikrą perversmą – jis įgavo visiškai kitas formas ir prasmę, atskleidė aktoriaus visapusiškumą, intuityviai sujungė modernizmą ir archaizmą. Tai menininkas pasiekė dirbdamas Kauno ir Vilniaus lėlių teatrų dailininku, taip pat buvo pastarojo vyriausiasis režisierius bei meno vadovas. Vėliau tapo Vilniaus jaunimo teatro lėlininkų trupės režisieriumi. Šiandien susitinkame pasikalbėti jo namuose kartu su žmona aktore Nijole Bižanaite-Mazūriene įkurtame teatre „Paršiukas Ikaras“.

– Jūsų spektaklius dažnai girdime įvardijant kaip sukurtus iš nieko. Ar visa tai atejo iš vaidykstės, kai savo pasaulį teko susikurti „iš nieko“? Tame sunkiame laike ir slypi gana atšiauraus, nenusaldinto teatro pradžia?

– Taip, tada tikrai nieko neturėjome, gyvenome visiškai kitaip nei šiandienos vaikai. Prisimenu, kaip kraustantis teko nežinoma kryptimi išgabenti sunkvežimį net sovietmečiu prisikaupusių mano vaikų žaislų. Karo metais ir pokariu mūsų žaislai buvo kažkur surasti aplankysti ratai, vamzdžiai, šoviniai, parakas. Iš jų sukonstruodavau šautuvus, malūnus, motociklus... Krūmuose su broliais buvome įsirengę net slaptą kalvę. Iš kalvio vogdavome akmenis anglį ir visi pajuodę žibanciomis akimis dirbdavome, meistrudavome iki užsimiršimo.

– Vėliau įstojoje mokytis tapybos. Tai, regis, buvo tik atsitiktinumas, vedės tikrojo pašaukimo link?

– Vaikystėje mokiausi Šiaulėnų mokykloje, kurioje net piešimo mokytojo nebuvo. Dailė mums dėstė muzikos mokytojas. Tačiau vėliau susipažinai su gerai piešiančiu Stasiu Mickumi, ir mes kartu ėmėme tuo domėtis. Vis dėlto bai-gės mokyklą į Lietuvos dailės institutą neįstojau. Vėliau tarnavau armijoje, grįžau dirbtį į Šiaulėnus ir tik tuomet pasisekė pradėti dailės studijas. Ten buvo visko: ir įdomių dalykų, ir tokiu, kuriuos tekldavo atkentėti arba valandas praleisti skaitykloje. Tapybą dėstė talentingi menininkai Algimantas Švažas, Augustinas Savickas. Tačiau tik vėliau sužinojau, kad keturi studentai esame paskirti studijuoti scenografiją. Jos mokėmės pas Vytautą Palaimą, realistinio stiliaus menininką, nes kitokie tuomet institute nelabai ir galėjo dirbtį. Studijos nebuvuo labai įdomios ir turiningos. Bet žinojome, jog yra ir visai kitaip dirbančių scenografių: Stasys Ušinskas, Liudas Truiškis, kurio namuose Kaune kartą lankiausi.

– Taip visai atsitiktinai patekote į teatro sri-

tį?.. Vadinas, jums savo kelio net nereikėjo sąmoningai ieškoti, jis pats jus susirado? Tai gal lygiai taip pat galėjote save atrasti ir visai kitose srityje, gal pasiekimus lemia asmenybės tvirtumas ir nuostatos, o ne ypatingas talentas?

– Taip, teatre atsidūriau be jokių karštų maldų, kad noriuapti teatralu ir daugiau niekuo kitu. Paprasciausiai taip susiklostė. Jei kas nors visą gyvenimą pardavinėja ledus, tikriausiai neįsivaizduoja, kad galėtų daryti ką nors kita. Panasai ir aš esu visiškai panires į teatrą. Jaunystėje taip gyventi buvau priverstas. Baigės institutą neturėjau kur įsikurti, todėl glaudžiausiai mažoje Lėlių teatro dirbtuvėlėje Čiurlionio gatvėje. Jo įkūrėjas Balys Lukošius mane ten priėmė ir daug ko išmokė. Niekada nieko neliepė daryti primyginių, kategoriskai, bet neše knygas, aiškino, kodėl viskas turi būti taip, o ne kitaip. Taigi išėjau antrąją teatro mokyklą. Vėliau mokėmės keliaudami po teatrus, bet mums siūlomą S. Obrazcovo iškeisdamo į „Taganką“. Šiame teatre galėjai pajusti tikrą kraujo kvapą. Ypatingą jo alsavimą ir šiandien puikiai menu. Visiškai atsidavė aktoriai vaidindavo taip, kad net be kostiumų, ypatingos scenografijos pasiekdavo nepaprastą itaigumą. Grįždavau jaunatiškai susižavėjės ir visa tai bandydavau įgyvendinti savam teatre. Tiesa, čia gąsdino įvairiausi liepimai, planai, kuriems reikėjo priešintis. Įsivaizduokite, kiekviename spektaklyje privalėjo apsilankyti 330 žiūrovų.

– Ar tuomet visko mokėtės nuo pradžių, nes vaikams skirtų teatrų buvo mažai, dar mažiau tokiai, kurie galėjo tapti sektinu pavyzdžiu?

– Niekuomet nenorejau sekti tradiciją, ieškojau savų kelių. Kauno lėlių teatras tėsė tradicijas ir mokėsi iš S. Obrazcovo teatro. Man tai visiškai nepatiko, todėl lankiausiai Lenkijoje, kitose šalyse, kuriose galėjau pamatyti pažangesnių dalykų. Lietuvoje pradėjės dirbtį radau labai neskanius, saldžius „pyragaičius“. Su lėlėmis bu-

vo vaidinamas psychologinis dramos teatras.

– Idomu, kad būtent Kauno lėlių teatre jūs pastate pirmuosius svarbius spektaklius, tačiau prieš tai dar buvo laikotarpis Vilniuje?

– Na, iki tol aš išėjau tikrą penkerių metų mokyklą Vilniaus lėlių teatre. Kituose dramos teatruse dirbau su įdomiais režisieriais (Juozu Miltiniu, Povilu Gaidžiu), todėl daug ką perėmiau ir iš ten. Juk svarbi esmė, o ne forma – menas gali būti ir adatos skylutėje. Jei tik ieškosi, visada surasi, ko tau reikia. Todėl liūdnai matyt, kai į Dailės akademiją ateina studijuoti dar jauni, bet dvasia visiškai pasenę žmonės. Kai kurie menininkai, aktoriai taip pat ne kuria, ieško patys, o laukia, kol režisierius nurodys kiekvieną judesį.

– Girdėjau, jog aktoriams nebuvो lengva su jumis dirbti. Kokių dalykų iš jų reikalaudavote?

– Man svarbu, kad aktorius kurtų, o ne kartotų nurodytą tekstą. Kiekvienas orkestro muzikantas turi savo instrumentą ir moka juo groti. Jų gaidos yra kaip mūsų pjesė – pagrindas, tačiau muzika – visai kas kita. Aktorius turi suprasti, ko reikia režisieriu. Jei nesupranta, dirbtį kartu neįmanoma. Man keisti žmonės, sakantys, kad kažko nepriima, nesupranta, pavyzdžiu, P. Picasso kūrybos. Manau, pasiūlti sau svarbių dalykų galima iš visur. Taip ir kūryba teatre. Aš buvau lyg sugeriamasis popierius – viską aplinkui rinkau ir nešiau į savo teatrą. Aiškiai žinojau, ko noriu. Kaip žemdirbys sėdamas sėklas žino, ko iš jų nori sulaukti, taip buvo ir mano kūryboje.

– Kaip pavyko išvengti to, kas jums buvo nepriimtina tuometiniame teatre, juk plaukti prieš srovę nelengva?

– Aš iš tiesų radau būdą, kaip iš lėlių teatro išsugiti dramos teatro vaidinimo principus. Sugalvojau tokius „irankius“, tokias lėles, su kuriomis tekėtų vaidinti kitaip, ieškoti naujų raiškos būdų. Tačiau nebuvuo paprasta. B. Lukošius manės, deja, nesuprato. Spektakliui „Tigriukas Petriukas“ padariau tuo metu neįprastas lėles (jos buvo megztos, ausys ir ūsai sukonstruoti iš šepetėj indams plauti), pagaminau judančias širmas. Režisieriu patariau pirmame plane „investi“ aktorių be lėlės, tačiau pasiūlytas aktorių atsakė, nes iki tol vaidindavo tik už širmos – jam buvo per sunku.

Nukelta į 14 p.

4 Vyksmas

Fotografo Antano Sutkaus dovana

Galima ilgai vardi vietas, kuriose išvystume fotomenininko Antano Sutkaus darbų: jo nuotraukų įsigijęs Oscaro Niemeyerio muziejus Brazilijoje, Tarptautinis fotografijos centras Niu-jorke, Drezdeno galerija, Nacionalinė biblioteka Paryžiuje, atlikėjas Eltonas Johnas, kiti žinomi asmenys. O kiek dar vietų, kurias aplankė parodos, o vėliau iškeliavo kitur. Apie A. Sutk galima kalbėti ir kaip apie Lietuvoje mušantį re-kordus savo parduodamų kūrinių sumomis (neseniai Londono „Sotheby's“ aukcione jo fotografija „J. P. Sartre'as Lietuvoje“ parduota už 30 tūkst. litų). Štai tokiam kontekste šiandien derėtų kalbėti apie išskirtinę menininko dovaną, atsidūrusią visai mažučiame Lietuvos miestelyje – Raudondvario pilyje. Dabar drąsiai šalia Niu-jorko ir Paryžiaus galime rikiuoti Raudondvarį, kuriaame eksponuojami vieni geriausių autoriaus darbų.

„Kartą Tulūzos fotografijos muziejuje surengiau parodą, kuri buvo itin aktyviai lankoma. Sugalvojau jiems padovanoti fotografijos albumą, nes jų vaikams rengiamos itin įdomios edukacinės meno programos, jie žino Lietuvos fotografus. Tada grįžęs émiau apgailestauti, kad Tulūzos vaikai gali mano albumus vartyti, o gimtojo Kauno rajono – ne. Taip prasidėjo akcija „Dovanok knygą bibliotekai“. Prasidėjo nemazai fotografų, ir mes surinkome tikrai daug knygų – užteko ne tik kaimo, bet ir Kauno rajono viësosioms bibliotekoms. Taip susipažinome su meru Valerijumi Makūnu, kilusiu iš tų pačių vietu kaip aš, ir pradéjome rengti parodas“, – apie pačią pradžią pasakoja A. Sutkus.

Kolekcijos dovanojimo aktą fotografas ir rajono meras pasirašė birželio 28-ąją, bet parodą atidaryti numatyta dar iškilmingesnę dieną. Liepos 6-ąją, Valstybés dienos proga, ji bus pristatyta visiems, kurie atvyks į gražėjančius ir vis plačiau duris lankytujamams atveriančius Raudondvario dvaro rūmus. Pasibaigus šio dvaro žirgyno atnaujinimo darbams čia įsikurs menų inkubatorius su fotografijos galerija. I ją bus perkelta ir A. Sutkaus dovanota kolekcija.

Fotografas Kauno rajonui padanovajo daugiau kaip 50 originalių sidabro bromido atspaudų. O tai jau labai rimta kolekcija. Menininkas pasakoja, kad ypač didelėms parodoms surenkama daugiau nei šimtas kūrinių, o mažesnėms pakanka tiek, kiek jų atsidūrė Raudondvaryje. Atsidėkasant už kolekciją A. Sutkui įteikta

**Kraštiečiai – Kauno rajono meras Valerijus Makūnas ir fotomenininkas Antanas Sutkus.
Zenono BALTRUŠIO nuotrauka**

„Teta Agota“. Ezerėlis. 1964 m.

„Po santuokos registracijos“. Vilnius. 1959 m.

Kauno rajono savivaldybés pirmo lygio garbės ženklas. Kita vertus, fotografas turi vilties, jog paskui jį paseks ir kiti kolegos. „Labai norėtusi, kad vienoje vietoje būtų sukaupta rimta visų ma-

no kartos geriausių fotografų darbų kolekcija. Kitaip jie išsimėto, tad neįmanoma susidaryti bendro vaizdo. Taip surinkta kolekcija galėtų virsti nuolatine ekspozicija“, – vylėsi A. Sutkus. Jis gana kritiskai vertina meno kūrinių eksponavimą netradicinėse erdvėse, kuriose jie praranda ištaigumą ir tarsi persami jo nesitinkintiems praeiviams. Fotografas džiaugiasi savo ypatinga sėkmė prestižinėse Brazilijos galerijose, kuriose šiuo metu jau pristato dešimtąją parodą, ir išskirtinėje Raudondvario dvaro erdvėje. Labai svarbu, kad meno kūriniai būtų pagarbai pristatomai, kad jie sukurtų tinkamą atmosferą ir provokuotų diskusijas, pokalbius apie meną.

Kluoniškių kaime, netoli Zapyškio, gimęs A. Sutkus džiaugiasi, kad keičiasi ir gražėja jo gimtosios vietas, kuriose anksčiau buvo ir gera, ir kartu gana atsiauru gyventi. Dabar jų beveik neįmanoma atpažinti. Tuo galės įsitikinti ir parodos žiūrovai, nes šalia pačių garsiausių, įsimintiniausių fotografijų dovanotos ir tos, kuriose įamžinti aplinkiniai miesteliai, kaimai, o jų herojais tapo artimi fotografo žmonės. Dovanos rinkinių sudarė pats autorius ir Lietuvos fotografijos sąjungos Kauno skyriaus pirmininkas Gintaras Cesonis. Įdomu, jog seniausia išlikusi A. Sutkaus nuotrauka yra 1956 m. fotografiotas Zapyškio dvaras. Menininkas prisipažista, kad jam fotografijoje svarbiausia ne tik kritikų įžvelgama meninė vertė, jos teoretizavimas, bet ir tikrovės liudijimas, istorijos dokumentavimas. Užfiksuotas vietovės gražėja, o fotografijų heroju likimų būta pačių netikėčiausiu, kartais net labai skaudžiu. Tačiau jose niekada neatsidurdavo tuštis, neįdomūs žmonės. Fotografijos centre – gal visuomenės normų ir neatitinkančios, tačiau ryškios asmenybės, tvirti, nepalaužiami kaimo žmonės, prie kurių atvesdavo gerai išslavinta menininko intuicija. A. Sutkus negali paaiškinti gerą fotografiją lemiantį faktą. Paprasciausiai būna dienų, kai jos „atsitinka“. Taip tą patį ryta, prisimena menininkas, visai nedaug fotografavus padarytos fotografijos „Aklas pionierius“ ir „Tėvo ranka“, jėjusios į pasaulio fotografijos aukso fondą.

Dabar šis aukso fondas lengvai pasiekiamas net mažų miestelių gyventojams, vėliau menų inkubatoriuje iš jų gales mokyti jaunieji fotografi. Nereikės važiuoti nei į Niujorką, nei į Vilnių. Štai tokia kultūros decentralizacija be jokių garsių kalbų ir programų. Tokia didelė dovana.

Pagrindiniai atidarymo koncerto herojai: Petras Bingelis, Česlovas Radžiūnas, Ieva Prudnikovaitė, Sandra Janušaitė, Martynas Staškus, Kwonsoo Jeonas, Liudas Mikalauskas.

Eugenija ŽAKIENĖ

Muzikinė birželio panorama

Ansamblis „Swing Latino“ iš Kolumbijos.

Prasidėjės su lietumi ir fanfaromis, su skambiais kūriniais ir gražiais palinkėjimais, Pažaislio festivalis išibėgėja. Jau galima įvertinti pirmojo mėnesio išpūdžius ir sėkmes.

Vienas pirmųjų koncertų į filharmonijos salę sukvietė egzotikos gerbėjus. Beje, jie buvo ne tik vieninteliai Lietuvoje, bet ir vieni pirmųjų Europoje, kuriems šoko „Swing Latino“ ansamblis. Kaip ir linkėjo Kolumbijos ambasadore Viktorija Gonzalez Ariza, pasveikinusi žiūrovus, šis spalvingas reginys ilgam išliks mačiusiųjų atmintyje. Turbūt kolumbiečių šokėjų judėjimo maniera dažnam žiūrovui pažadino smalsumą: ar tikrai salsa tokia sudėtinga, kupina paprastam mirtingajam neįveikiamų triukų? Iš tiesų Kaune pasirodės kolektyvas propaguoja vadinančią akrobatinę salsą – savotišką varjetė ar cirko žanro šou, kai šokio ritmu ir greitu tempu dalyviai demonstruoja unikalią plastiką, lankstumą, ištvermę. Deja, pasirodė, jog mūsų publicių linkusi „kaisti“ ilgai, tad šiam žanrui tinka-

mos temperatūros per mažiau nei valandą pasiekti nespėjo...

Koncerto „Together“ („Kartu“) pavadinimas nemelavo – išsių vakarą Agnė Doveikaitė-Rubinė (smuikas) ir Danielis Rubinas (kontrabosas) jautriai bendravo tarpusavy ir su klausytojais, siekė juos paversti svarbiais programos išprasmėlėjimų daliviais. Virtuoziškai, temperamentingai ir išmoningai valdydami savo instrumentus, kiekvienas solistas galėtų atliepę orkestrinio skambesio spalvas. Grieždami kartu į pirmą planą jie iškėlė skambesio darną, duetą, ansamblį. Aksominiai sodrūs smuiko garsai pynesi su žemais (o kartais – labai auksčiaus) kontraboso tonais; skirtinti kūrinių reikalavo vis kitokio atlikėjų žvilgsnio – žavaus šypsnelio, humoro ar ypatingo susikaupimo. Lietuviškoji (Tado Žukausko kūrinio) premjera kiek neįsiliejo į kontekstą, atrodė, šis energiškai neįkraunantis, „ištakytas“ būsenas transliliujantis opusas tapo iššūkiui ne tik muzikams, bet ir klausytojams. Užtat

kiti kūrinių žerėjo įžvalgia mintimi ir skoniu, stilingumu ir nuoširdumu. Ir meile...

Šalia tradiciškai aukštos muzikinės kultūros vakaru – Andriaus Žlabio recitalio ar trio „Claviola“ programos – intrigavo ir netikėtų sugretinimų žadėjo Lietuvos bei Vokietijos projektais. Koncerte skambėjo griegališkasis chorallas ir jo inspiruotos šiuolaikinės autorés kompozicijos. Septynias giesmes, susietas vandens („Vidi Aquam“) tema, atliko ansamblis „Frankfurter Choralschola“ (Vokietija, vadovas Johannesas Sellas), o keturios fleitos (Polina Bluthgen (Vokietija), Vytautas Sriubikis, Vytenis Giknius, Giedrius Gelgotas) ir sopranas Marija Monninger (Vokietija) tarsi reflektavo sakralius tekstus, pasitelkdami dabarties muzikinę kalbą. Apie ši sumanymą ir apie dvių muzikinių stilistikų gretinimo galimybę paprašiau papasakoti autorės, kompozitorės Dianos ČEMERYTĘS.

– Gyvenate Vokietijoje. Kokia yra jūsų muzikinė veikla?

– Esu laisvai kurianti menininkė ir pedagogė. Dirbu vienoje Frankfurto muzikos mokyklų, mokau vaikus skambinti fortepijonu, muzikos teorijos ir kompozicijos. Siekiu, kad jie išbandytų kompozicijos meną, sukurtų po kūrinuką ar net po keletą pjesių. Manau, šis darbas, be kita ko, padės mokiniams išmokti taisyklingai užrašyti natas ir ritmą. Kita vertus, neįsivaizduju savęs nekuriančios muzikos, todėl dirbu pagal festivalių ir atlikėjų užsakymus arba nuolatos sugarolvoju įvairių projektų.

Nukelta i 20 p.

Koncerto „Vidi Aquam“ dalyviai, trečia iš kairės – idėjos autorė, kompozitorė Diana Čemerytė.

6 Kūryba

Vytautas KAZIELA

Vlado BRAZIŪNO nuotrauka

užankanti

1

*prisimink tą
kurs liko už posūkio
ir dyla laike*

*prisimink tą
gyvenimas bus dovanojės
ir tai tik trumpam*

*nuogas į pradžią
aprengtas mirčiai
svetimas sau*

*tolimos salos
vienišas plaustas
ir begalybė vandens*

2

*o tu turi
daugiau negu kiti
lyg skausmas rankose*

*tokia tylia
tokia sunki
raukšle lyg įsipjaunanti*

*o ten kiti
jauni greiti
pralenks pralenkiantį*

*ir viskas griuvo
iš arti
regėjau ankantį*

3

*tu nebuvali ta tikroji
gal ir buvai
bet ne man*

*kažkur atsispindinti
nuolat klajojanti
vedanti bet ne ten*

*drumsčiasi šviesos
šešėliai regėjimai
kažkas sušmėžuoja lange*

*buvęs ar būsimas
mano tikėjimas
ir išdavystė Jame*

*kambarėlis po laiptais
ritmas
kareivio žingsniu*

*erdviau nei kape
pro plyšius
mėnesiena apšviečia*

*lyg ir negyvenu
nepalieku
ir neišeinu*

*tik pats prieš save
jog gali
išproteti*

*ką klausė turiu
truputelių šviesos
iš buvusio savo gyvenimo*

*kraugo varveklį
burnoj
prieš artėjančią naktį*

*žodij kurį nešiau
iš kurio
prasidėjo viskas*

*o žmonės déjo
daugiau
nei Dievo buvo paskirta*

*reikia keisti kažką
adresą pavardę
netgi tautybę*

*žiūrėjimo kryptį
išeiti iš visur
ir atlaisvinti vietą*

kurios niekam nereikia

*vieta
iš kuria nebuvalau užklydęs
netgi vaikystėj*

*tankmė
vėsa ir šešėliai
tik ką ištirpęs sniegas*

*senoji kalba
gryna
be mažiausią priemaišų*

*priminė kraują
jo skonį burnojo
sūrų ir tikrą*

*bedugnį
kylančią iš vidaus
nesuprantamą neatpažistamą*

*amžiai turėjo praeiti
kol šitaip pasikeitėm*

*galim kalbėti
apie save
ir tai būtų viskas*

*kažkoks gaudesys
sutemose
spindesys drovus ir netikras*

*skurdas šita vieta
sprendimuos esi neužtikrintas
peržengiama riba*

atsiveria labirintas

kas nupučia dulkes
ir apnašas nutrina
švinta
tolima praeitis priartėja
ryškėja šviesoj

lyg būtum miegojės
arba pasitruaukės
į tylą
tas indas iškilięs
jame nesilaiko vanduo

jis nežinojo kur eina
neprisiminė adreso
apgrairomis
klupinėdamas tamsoje

rytas neušo
šviesa neprasimušė
tarytum aklieji
mes éjome jam iš paskos

kažkas sustabdė
laikrodžius
uždangstė langus
ir veidrodžius

neleido
vandeniu lašeti
iš čiaupo
gyvomis šiltomis sekundémis

ašaros
druskos kristalai
stingstantys
lūpų kampučiuose

néra teisingo sprendimo
néra jokio sprendimo
jei jis dar galėtu
būti

nemiegu
kelinta para
negaliu sapnuose
aplankyt i tavęs

neprasimušu
pro juodą
ir tirštą uždangą
pro tušumą

tušumą viduje
tylą kuri burnoje
lyg užtirpęs
liežuvio galiukas

dvidešimt metų
būsiu kažkam
dar tinkamas

dvidešimt metų
prie durų pele
sukrebždėjės tyloj

dvidešimt metų
tereikia
išlaukti išbūti

kol gyvenimo skonis
ir kvapas
išblėsta burnoje

patylékime
laikas išnyksta
ir viskas nutolsta

ilgesio drobę
kažkas
pakabina tamsoj

tu gatve praeini
neatsigręži
ir nepažisti

svetimų svetimiausias
net sau
jau rytoj

papasakok man
nebylių kalba
tamsoje
blizgančios upės
kažkur apačioje
trumpas
nudrožtas visai
pieštuko galiukas

nuovargis

ar galiu
tau parašyt dar vieną laišką
kad viskas bus gerai
nes kitaip jau negali būti

neprisimink
ir man nebeprimink
viskas atleista seniai
ir nebus pakartota

žiūrėk į dangų
ten mūsų veidai
ir niekas néra išduotas

neišvaryk
į tamsą kurioje
tūkstantį metų buvau
ir nenoriu ten būti

dieve kuris su manim
ir kuris palikai
duok man tikėjimo
grūdo kantrybės išbūti

veriasi durys
ūmai išryškėja veidai
krintam lašais
į beviltišką rudenį

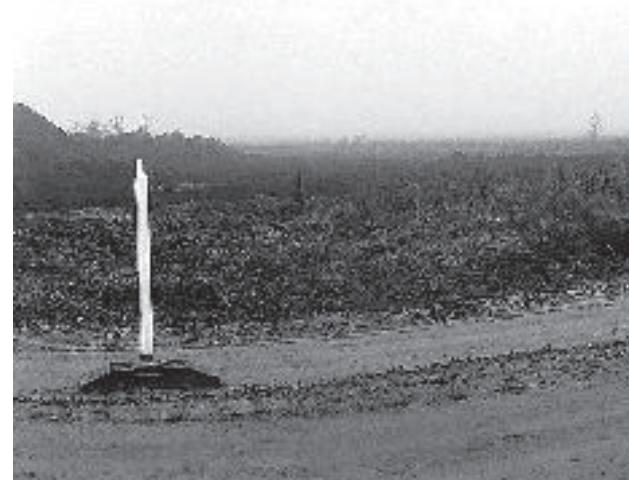

Vytauto PLETKAUS iliustracija

8 Kūryba

Albinas GALINIS

Aistra rinkai, arba kaip „numarinti“ mokytoją

I. Žmogus yra dvasia

1. Thomasas Mertonas: „Žmogus sužino, kad atrado pašaukimą, kai liaujasi galvojės apie tai, kaip gyventi, ir pradeda gyventi.“

Néra tikslingesnės žmogaus paskirties negu gyvenimas. Tai greičiau ne formaliai veiklos pašaulyje legitimacija, iprasminimas „esme“, o egzistencinis į-sventinimas-būti.

2. Sorenas Kierkegaardas: „Žmogus yra dvasia. Bet kas gi yra dvasia? Dvasia yra pats žmogus, vienaip ar kitaip nusistatęs savęs paties atžvilgiu.“ Tad be baimės ir syvairimo „reikia ryžtis būti žmogumi“. Ne bekrauje, socio-juridinių, psicho-terapinių, edukacinių skudurų prikimsta iškamša, „socialiniu gyvuliu“, abstrakčia „esme“, bet žmogumi. Ne statistiniu vienetu, ne sustabréjusios sistemos, siūlančios gerovę ir komfortą, klausniu sraigteliu, o žmogumi, išgyvenančiu „dvasinių ir protinių pastangų įtampą“.

3. Esant tokios „žmogaus be savybių“ būsenos, kai idealizuojamos „savybės be žmogaus“, gimsta „beasmenė“ tikrovė. O tokioje tikrovėje, išsisiskaidžiusi-išskaidyta į atskirus psicho-somatinius, istorinius, kultūrinius, edukacinius segmentus, žmogiška būtybė nustoka individualumo. Nustojusi individualumo (kaip „statistinis vienetas“), ji praranda individualybę.

4. Sunaikinus individualybęs (kaip vertybės) pasaulėžiūrą, patogu kartu su „Pedigree vital protection“, mėsainiai pateiki visuomenei pažinimo, edukacijos, demokratijos, meno, ligos-sveikatos, x-vertibių ir t. t. *brendus* ir butaforijas. Patogu įsukti svaičių manijos erzacams ir, perfrazavus Hansą Georgą Gadamerį, „metafizikos sąvokyno destrukcijoms“ ratą. Paranku jaukinti žmogėką, kuris, sekdamas ekspertų „pilvo dirginimo“ instrukcijomis, nuolankiai vartotu bet kokią masinės informacijos žodieną.

II. Rinka – nauja visuomenės „religija“

1. „Nuteisinimas“ rinka! Ne svarstant, vertinant, o dogmatiškai tikint, kad ji vienintelė visuomenėje legitimuoja žmogaus *praxeos* pastangas bei vertę. Dar daugiau – kad ji „išgano“ patį

žmogų. Rinka nebetraktuojama *tik* kaip prekių mainų sritis, t. y. visuomenės ekonominė-socialinė funkcija, priemonė, užtikrinanti žmonių fizinės egzistencijos poreikius. Ji, kaip siekinys, laikoma „gėrio“ dimensija ir forma, ontologizuota žmogiškos esybės „entelechijos“ šaltiniu.

2. Visuomenei „projektuojant“ save į anonimišką fatumą – rinką, žmogus paverčiamas „dvasinių“ produktų rinkodaros vergu. Rafinuotai ištriniant pardoromo ribas, komercijos užmoju tampa pati dvasia. Taip imame kalbę apie visuomenę-rinką, apie sertifikuotai hierarchišką žmonių sambūri. Vadinasi, kai dvasia nebéra lemiantis kūrybos veiksnys, žmogaus „vertę“ nusveria *package* (sertifikuoto produkto) padėtis ir vieta joje.

3. Ideologizuota rinkos mechanizmų visuma-sistema reprezentuoja save kaip naujają universalią „religią“. Su savais ritualais ir apeigomis, savais šventikais, karais ir klerikalais-funkcionieriais. Su sava (iš)kentėta svajone, sava „pažadėta žeme“ ir (kaip visada) laukiančia išganingo stebuklo minia.

III. Kosmo-rinkos stebuklai

1. Visuomenė, ištroskusi jaudulių, keistoje priebandoje springsta reginiai. Idant sunaikintų nežinojamą, šimtmečio vaikai šturmuoja smegenis; idant pasiekęt aukštų sportinių rezultatų bei išgyventų triumfo akimirkas, chorai kariauja; idant užkirstų kelią skurdui ir vargams, turgūs prekiauja bėdomis. Dėl „informacinių“ žmogaus ateities „kryžius“ keičiamas „stebuklais“. Siam didingam tikslui realizuoti net kurpiama „žinių (informacinės) visuomenės“ spec-mitologema. Tarsi pažinimo vyksmas vestų prie mistiškos gebėjimų išsipildymo „vietos“. Užbaigos. Tarsi pažinimas daugiau nebebūt žmogaus egzistencijos būdas ir forma.

2. Pažinimo džiugesys nebéra siekiamas dalykas. Lūkesčiams išsipildyti svarbios treniruotės ir konkretūs receptai. Iš tiesų kam dezodoro utam karžygiškam Ego, užkariaujančiam kosmo-rinką, kūrybinė nerimastis? Užkariavimui būtinas „tikslus“ planas. O užkariautojui, kad sis palaikytų tvirtą psicho-būseną, reikalingas auto-treningsas ir psicho-dizainas.

3. Po specialistų ekspertų sociologinio pasjanso, sužinojė, kiek sociume yra „mylinčiųjų tėvynę“, „tikinciuų Dievą“, „išpažistančiuų demokratines vertynes“, sistemas ikvępti funkcionieriai, kad tik „išgydytų“ suremtuosius, iškart rinkon patiekia stebuklingų tepaliukų ir ant pilų asortimentą.

IV. Ego

1. Inspiruojant rinkai, kai asmens „vertę“ yra nulemta statuso ir vietas „elitų“ fone, žmonių tarpusavio santykiai šaltėja, svetimėja, darosi itarūs. Kai nėra dvasinio artumo, žmonės ne bendrauja, o „korektiškai“ komunikuoja. Taip, atsargiai nutraukiant giminingų sielų ryšius, iškeliami Ego interesai.

2. Theo de Boeras: „Kafka kartą pasakė, kad svarbiausios žmogaus nuodėmės yra: neišmanymas, išglebimas ir nekantra. Tai reiškia, kad mūsų dorybės turėtų būti sudarytos iš švietimosi, aistros ir ištvermės.“ Pridėkime. Svarbu: laisvė ir atsakomybė. Tačiau, pasak Vaclovo Havelo, „atsakomybė yra už laisvę pirmesnė“. Juk „kito“ buvimas šalia decentralizuojančių empiriškojo Ego visagalybę. Tik išėjus į „sielos dykumą“ (apvaldant „liežuvį ir gomurį“) įmanoma Ego (egotizmo) destrukcijos pojauta bei gyvenimo aistros atgaja.

V. Esi tik-kelyje

1. Nėra iš anksto „pažadėtų“ asmenybės (ir autoriteto) savikūros būdų, tuo labiau sistemos instrukcijų, instrumentų. Tyrrant abejonėms, nuostaboms, prieštaravimams, darydamas klaidas, slegiamas ilgesio keliauji šia žeme. Tad tiek gerbiamas, tiek ne(pa)kenčiamas esi tik-kelyje. Tačiau aišku viena – idant individasaptų asmenybę, t. y. motyvuotai atsakinga dvasia („entelechija“), kelias – būtinės.

2. Konfucijus: „Kaip aš drįsčiau girtis savo tobolumu ir dorove! Aš nuolat šito siekiu...“; ir: „Žmogus gali išaukštinti savo siekius. Bet siekimai neišaukština žmogaus.“ I kelionę-kielį „pašaukia“ paskirtis-tarnystė. Konfucijus: „Kas nemoka tarnauti žmonėms, kaip toks gali tarnauti

Vytauto PLETKAUS iliustracija

dvasioms?“ Tarnystė yra nuolankumo kelias, atvirumo „kitam“, „pagarbos gyvybei“ kelias. Pasak Alberto Šveicerio, „aukotis gyvenimui iš didžios pagarbos gyvenimui“. Jame „glūdi nusizeminimas pačia elementariausia ir prasmingiausia forma, kuri dar neapvainikavo savęs pasaulio esmės aiškinimais“.

VI. Edukacijos „spindesys“ ir skurdas

1. Mokymas(is) nėra pats savaime tikslas, tikslas – gyvenimas. Tik iš gyvenimo aistros iškyla mokymo(si) (kaip pažinimo) tikslas. Vadinas, edukacijos veikla turėtų būti nukreipta į asmens vidaus intensyvumą (gyvybinę energiją, džiugesį, kūrybinę įtampą).

2. Biurokratinė ir korumpuota (vidujai užteršta) edukacinė sistema tik imituoją švietimą – pažinimo aistrą ir šviesą. Be mažiausiu skrupulų ji „gamina“ klusnų, vergiškai pajungtą tiksliams operacijoms atlikti „socialinių gyvulių“. Žmogystą be dvasios.

Robertas Musilas: „Šiandien atsakomybės svorio centras yra ne žmoguje, o daiktų sąsajose. Argi nematyt, kad išgyvenimai pasidarę nepriklasomi nuo žmogaus? Jie nuoje į teatrą; į knygas, tyrimo įstaigų ir tyrimo kelionių pranešimus, į ideologines ir religines bendrijas, kurios tam tikras išgyvenimų rūsiis ugdo kitų sąskaitą, tarsi darydamos socialinį eksperimentą, todėl išgyvenimai tiesiog tvyro ore...“

Kitaip tariant, švietimo institucija virsta veiksmo „vieta“ – edukacinių inkubatorių, fabrikų, gaminantį intelektualinius, griežtai išskaidytų funkcijų „produktus“. Šioje konvejerinėje gamyboje nereikalingas dvasinis autoritetas, aistra, spontaniškumas, ilgesys, įkvėpimas. Rinkos pragmatizmo (ir jos dizainerių!) inspiruojančios intelektinės „fabrikas“, pataikaudamas bei tenkindamas jos įgeidžius, tampa paslaugų ir kontrolės įstaiga. O tarnaitės edukologija, pedagogika „numato“ šių paslaugų išjėjimo / pašiekimo priemones, standartus „sertifikuotiems produktams“ gaminti ir dauginti.

3. Idant neprarastą *max-injekcijų* į hierarchiuotos rinkos užpakačių, edukacinė sistema eliminuoja jai nepritariancius eretikus. Kartu, šalindama nepaklusniuosius ir remdamasi užsaky-

tomis ekspertizių-projektų išvadomis, ji visuomenėje kuria bei įteisina švietimo sacre sferą. O legitimacijai būtini „ipakavimo“ (*package*) mitai, projektų, hipotezių-teorijų žodienos dauginimas, savigyras / savipeikos testiniai klausimynai. Taip, ekspertams similiuojant atsakomybę, grindžiamas ir užtikrinamas vienintelis „racionalus“ būdas veikti rinkoje.

4. Kai visuomenė-rinka ima tenkintis rezisujamom, projektuojamom, įpakuojamom vertėm ir vertybėm, t. y. skylant „representantui ir representuojamajam“, mokytojystė, kaip dvasios menas, marinama. Mokytojai pakeičiami instruktoriais, auklėtojais, kontrolieriais, vadybininkais, projektuotojais, dizaineriais. Vienu žodžiu, pedagogais (gr. *paidagogos*, „vergas“). *Paidagogo-vergo* vaidmuo – išlaikyti „gyvą“ konkurenčią rinkoje, idant ugdomas (pasitelkus edukacine terapija-treniruotę ir technizuotą Metodą) galėtų užimti deramą „vietą“ visuomenės hierarchijoje – vartoti.

5. Metodas: graikiškai *methodos* – kelias, maršrutas. Metodas-kelias „savaime“ nėra blogybė; ydinga, kai idealizuojamas Metodas parverčiamas edukacine galia.

Nebūna „gerų“ ar „blogų“ metodų; yra tik veikiantys / neveikiantys konkretiame kontekste. Objektivizuojant Metodo veikimo galią privalu „rinktis“ gerą, nes Jis neva jau *a priori* užtikrina „kokybiską“, standartizuotą veikti-rinkoje sertifikatą.

6. „Suformuoti“ asmenybės negali nei „idealis“ sistemos projektas, nei juo remdamasis *paidagogos*. Tačiau asmenybės augimui daro įtaką mokytojo (klusnaus dvasinei paskirčiai – tarnystei) dinamiškas veikimas įkvėpiant, užkrečiant mokinį. Mokytojas kaip ugdymo vyksmo „centras“ (atviras „kitam“) rizikuodamas, klysdamas, laimėdamas ir pralaimėdamas veikia savo asmeniniu pavyzdžiu. Taigi mokytojo autoritetas, o ne sistemos hierarchijos sukurtas reprezentantas gali pažadinti, stumtelėti „kitą“ į pažinimo kelią.

7. *Paidagogos*, informatyviai teikiantis „ritualizuotas“ paslaugas, „gamina“ visuomenei socializuotas „prekes“. *Package* (socializuotas individuas) privalo tikėti hierarchinės rinkos ga-

lia bei neišsenkama jos versme.

Kad taptų geru *package* formuotoju, t. y. išvengtų klaidų ir, veikdamas „didaktiškai“, keistų ugdomajų, *paidagogos* turi paklusti „teisingam“ ekspertų Metodui.

8. Nėra „grynu“ edukacinių asmenybės „formavimo“ prielaidų. Reikia atsižvelgti į konteksto bei veikiančiojo tame dinamiką. Gyvoja vien metodiniai (leit)motyvai. Be to, metodas (*kaip tam tikras modelis, paradigmą*) gali būti funkcionalus tik *konkrečiame* kontekste.

9. Nėra „teisingos“ krypties, yra kryptys kontekstose. Kai bando pritaikyti tik-vienintelį „objektyvų“, nors dažnai ne-gyvybingą modelį, edukacija norom nenorom išvirsta į agresyvią ideologiją. Ideologiją, tarnaujančią „nužmogintai“ visuomenei-rinkai.

VII. Keletas pastebėjimų, skaitant senųjų mokytojų mintis apie mokytojystę

- A. Aistra
- B. Įkvėpimas skleisti gėri
- C. Lygybė
- D. Infekcija
- E. Be-laikiškumas
- F. Tiesos dinamiškumas
- G. Paradoksas

A. Aistra. Žmogus pasaulyje veikia ne tik kaip psychosomatine esybė, bet visų pirmą kaip dvasia (moralinė esybė). Svarbu: pašaukimas, kelias, aistra gyvenimui, pažinimui.

B. Įkvėpimas skleisti gėri. Laisvas, samoninges apsisprendimas skleisti ir „dauginti“ gėri kaip gyvenimo šaltini, pagrindą ir tikslą. Suvokiant, kad be šio įkvėpimo vertybės virsta „šaltu“ instituciniu imperatyvu.

C. Lygybė. Asmens vidinė pagarba „kitam“ (kaip dvasiai). Orumas. Atvirumas „kitam“. Ne-pakanta hierarchijai.

D. Infekcija. Gyvu pavyzdžiu „kito“ užkrėtimas tiesa, gėri, pažinimo aistra.

E. Be-laikiškumas. „Vidinis“ (dvasios) laiko išgyvenimas. Laiko, kaip kategorinės apibrėžties, ribų „ištynimas“. Per tradiciją praeities mokytojų (dvasinių autoritetų) idėjų „savinimasis“; sekimas jų mokymo pavyzdžiais.

F. Tiesos dinamiškumas. Išisamoninimas, kad tiesa nėra „kažkas užbaigtą“. Supratimas, jog ji „gyvybiškai“ kinta ir skleidžiasi per santykį (tarnystę, meilę etc.), taip „tapdama“ funkciška ir paradoksali.

G. Paradoksas. Suvokimas, kad „veikimo būdo“ efektyvumas itin priklauso nuo konteksto. Kas vienoje kontekstualioje struktūroje pagavu ir paveiku, kitoje gali būti nesuprantama, neveiksminga, netgi sukelti keistų padariniai.

Paradokso „gimdomi“ veiksmai (sprendimai) „elektrizuoj“ kontekstus, bet nekuria galutinių išvadų. Tai greičiau ne užbaigimas, o prateisimas, priauginimas, lūžis, padauginimas (net per kladą!). Ne sprendimų galimybė, o sprendimų „(ne)galimybė“ veda į sprendimą. Taip „savas“ tampa svetimu, „svetimas“ – savu.

P. S. Meilė, nuovoka, ironija – „kertiniai“ akmenys, ant kurių galėtume statyti gyvenimo, pažinimo, mokytojystės statini, ir kurti dvasiškai ekologišką bei kritiškai pozityvią kultūrą.

10 Kūryba

Petras VENSLOVAS

Peržengti ribą

Romano fragmentas

Pabudau nuo kvapo – neįprasto, nemalonaus, svetimo. Jau buvo prašvitę. Atidariau langą, kad įsisuktu rytmelinio oro. Inesa miegojo susirietusi į kamuojuuką: tarsi vis dar jaustusi nesaugį. Tačiau alsavo ramiai ir lygiai.

Saulė jau turejo būti patekėjusi, bet pro rūkų jos nesimate. Pripiūčiau guminę valtį, nusinešiau prie ežero ir ištūmiau į vandenį. Čia rūkas buvo dar tirštesnis: ežeras garavo lyg verdantis puodas. Negirdėjau paukščių čiulbėjimo – ir jiems nepatinka migla? Idomu, kokio dydžio ežeras? Ar Jame įmanoma paklysti, nes aplinkui ižiūriu tik keliausdešimt metrų? Rūkas turėtų pakilti ir išsiplaidyti. Kartkartėmis lygiame vandens paviršiuje pliauksteli žuvis. Pamėciau spiningą, bet niekas neužkibo. Dar šiek tiek paplaukiau ir sumerkiau meškeres.

Idomu, kad gamtoje nesijauti vienišas, nors aplinkui ūkanos. Tarsi dar kažkas būtų kartu su tavimi, su kuo nebūtina kalbėtis, bendrauti, aiškintis. Jis yra, tačiau tau netrukdo, nieko nereikalauja, nepraso. Nepalyginsi su kito žmogaus buvimu. Gali sėdėti tuščia galva, gali mastyti, prisiminti, planuoti, – jis nekliudo. Miestas pilnas dirgiklių: garsai, žmonės, žvilgsniai, vitrinos, automobilai, perėjos, juokas, kvapai, besikeiciantys šviesa, sutikti pažystami, simpatiškos, dėmesį atkreipiančios merginos. Gamtoje tik keli objektai, kaip, sakysime, ši

rytą: rūkas, vanduo, valtis, plūdė, tu pats ir jis – nežinomas. Kartais žmogui to visiškai pakanka.

Pagalvojau apie Inesą; nustebi pabudusi viena. Regis, minėjau, kad plauksiu žvejoti. O gal miegos iki priešpiečių, juk naktį prisibaumino? Gal norėjo, kad labiau raminčiau, drąsinčiau? Tiesą sakant, pats viduje virpėjau, nors neišsidaviau. Kaip buvo, taip buvo, bet Inesa, žinoma, nepriekaištaus. Turbūt tikisi iš manęs daugiau, bet... esu tik inteligentas. Per pažinties metus, per pusmečio išsiskyrimą įsitikino, kad mudu tinkame vienas kitam: miestiečiai, iš aukščiausio sluoksnio šeimų, baigę universitetinius mokslus, panašių pažiūrų į gyvenimą, nelinkę neprotingai išlaidauti, bet mėgstantys patogumus, sava jojantys apie karjerą, nepuolantys į kraštutinumus, derantys kompanijose ir vakarėliuose; Inesa gal impulsyvesnė, aistringesnė, aš – santūresnis, blaivesnio proto. Ir dėl sekso neturime vienas kitam prie kaišt. Bet ar tai yra meilė, ta tikroji? Taip, Inesa tinka prie mano šviesiosios pusės – ramus, pasitinkintis savimi, ganētinai orus, pasiturintis; kai reikia, žaismingas, mokantis bendrauti, neperžengiantis ribos, pripažstantis *tabu* sąvoką. O jei gyvenimas priverstų pasisukti tamsiąją puse, užslėptąja? Juk gali taip nutikti? Jeigu bučiau piktas, niūrus, nelaimingas, trokstantis nuotykių, pasiduodantis merginų gundymui, mėgstantis išgerti, priekabus,

išvarytas iš darbo? Visi mes turime tamsiąją pusę, vadinančiąjį vidinį šešelį, bet kai kam pasiseka nugyventi gyvenimą neparodžius jo aplinkiniams. Vieni geriau, kiti prasciau jį užslopina, neleidžia išsiveržti iš pasamonės. Žmogus – biologinis gyvūnas, mūsų visų prigimtyje tūno žvėris, plėšrus žinduolis, kurį išdresavo civilizacija, aprivojo, išstatė į rémus kultūra, elgesio normos, dorovės sampratos, manieros. Tačiau juk būna, kad nepaisant visko tas tamsusis šešelis arba žvėris ištrūksta, įniršes rėkia savo teisybę, kandžiojasi, griebia už gerklės, pavyduliauja, lėbauja ir atsidiuoda instinktams. Žinu tatai, užt atsaugojuos, kartais gal per daug sutrumpinu grandinę. Galvoju, kad esu pamokytas tévo: as dar gana jaunas, ir nebūtinai gyvenimas kils tik aukštyn; dar galiu būti ir skurdžius, ir alkoholikas, vagis, ir net žmogžudys. Kaip sako seni žmonės, to niekada nereikia išsižadeti. Ar mylėtų Inesa mane tokį, ar mylėtų mano tamsiąją pusę? Tikriausiai pabūgtų, pabėgtų, užtrenktų prieš nosį duris. O as? Ar mylėčiau ją, jei ji būtų kitokia? Netgi dabar jaučiu tam tikrą dvejomę, nesu garantuotas, kad sutikęs beprotiškesnę meilę nenusekiau paskui ją. Kaip turbūt atsitsiko mano tévu...

Rūkas jau pakilo, matau abipus ežero mišką, ižiūriu net atskirus medžius; tiktais tolumoje, šiek tiek virš vandens, draikosi ūkanų likučiai, kuriuos

Etažerė

Dovilė Zelčiūtė „Džuljetos suknelė“: eiléraščiai. – Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, Vilnius, 2013.

Dovilė Zelčiūtė norisi pavadinti išskirtinai „teatriškų“ eiléraščių, sceninės aplinkos įkvėpta kūrėja. Tokia žinelė ne naujiena, bet tenka pripažinti, kad ji lydi autorę kaip įsimintinas žymuo. Dargi tampa ne vieno leidinio „varikliuku“, kaip ir naujausiojo, nes „Džuljetos suknelė“ įpareigoja mastyti ir skaityti teatriškai, į jos kartūnines klostes susupti visus tekstus ir galbūt kiekvieną iš mūsų.

Daugelyje eiléraščių poetė išryškina gyveniminišką šekspyrianą – universalų mylimujų, prarastųjų ar vienišių vaidmenis. Perjausti jų li-

kimus atrodo išties sudėtingas uždavinys kūrėjui, nes jie šmékščioja mūsų akyse demonstruodami numanomas tapatybes, lyg plūduriuojanti Ofelija su gėlių vainiku. Tai skatina keliagubą perskaitymo būdą – siejamą su kultūriniu kontekstu, matyt režisūriinių sprendimų suma (tokios aliužijos D. Zelčiūtės tekstuose, manyčiau, gyvybingos, tačiau jie skirtingai egzistuoja ir kiekvieno suvokėjo sąmonėje) ir reikšminga sava transformacija kūrinyje. Toki semantinė svorį pakelti nelengva, nors atskartojančias aspektas ir rodo aktualumą, dramos tebejaudina. Visa veikia, kai

vaidmenų patirtis pavyksta išskaityti neminint Hamleo, Mirandos ar Klaudijaus vardų (arba tik įvardijant pavadinimuose), ir to „Džuljetos suknelė“ siekta. Poetei sekasi sutelkti esminius taškus, sielų būseną, numanomo veiksmo koncentraciją, tačiau sykiais pristanga daugiau nei vien to sutelktu konteksto, o kito, intensyviau rodančio savarankišką įtampą tarp pradinio ir naujojo kūrinio, auginancio naują reikšmę. Štai todėl, pažydzžiui, atskartojantys vandens, nardymo, plaukiojimo motyvai ar net poetų pamėgtas sapnas leidžia išdrįsti „nusiirti ir kiek tolėliau / nei kyšančios iš kasdienybės galvos“ (p. 23) ir leidinio kontekste atrodo gan įsimintinai.

„Džuljetos suknelė“ esama augančio vibruijančio dramatizmo. Joje nyksta skirtis tarp buvimo spektaklyje ir liepos atokaitoje, taigi stebėtojo ir galimo vaidmens įkūnytojo, jau palikusio emocijų prisigėrusią salę. Atsiranda proga atsidurti keiliose pusėse, pamiršti ribas, tad vienamei puslapyje teigama: „Tik eiléraščio scenoje / galiu būti iš tikrųjų“ (p. 49), o vėliau atsiveja visai kitas atodūsis: „Tik eiléraščio scenoje / galiu būt iš tikrųjų / ne as“ (p. 70). Ir tai svarbios eilutės, o ypač ne patetiškų, bet intensyvų ir įvairiapusi teatro kodą aktualinančiamie leidinyje. D. Zelčiūtės eiléraščiuose toks persimainymas išties vyksta, kai esama gastrolių

nudažydamas gelsvai peršviečia rytų pusėje pašokusi saulė. Pietvakariuose pakibęs ant dantytos giros snūduriuoja balsvas debesėlis; virš vandens skraido laumžirgai, aukščiau vyturiuoja kregždės, tolėliau pralekia mėlynplunksnis karvelis. Esu miesto žmogus, daugumos paukščių ir vabzdžių nepažistu, tad labiau stebeliju į plūdę. Saulė malonai šildo nugara, vadinas, jau neturėtū būti anksstyvias rytmetys: laikrodį ir mobiliją telefoną paliukau ant stalio. Gal Inesa manęs jau pasigedo?

Ne ką sužejojau: kelis ešerius iš porą kuoju. Net žuvinė nešeis, o mano meilė tik pasijuoks iš tokio laimikio. Panardinau kibirėli su ūgtelėjusiui mailiumi į vandenį – plaukite, žuvytės, veiskite ir dauginkitės.

– Jau norėjau sėsti į hondą ir palikti tave su visom meškerėm, – Inesa vaidina pyktelėjusi. – Ar manai, kad tik toks vyro darbas?

– O kas turi kurti krosnį? Ar ne šeimininkė?

– Nei malką atnešta, nei vandens. Koks čia *pečius*, nesu tokio mačiusi?

– Tad kurkim laužą kieme. Turistiškai.

Sužadėtinė ištumė mane į lauką. Apsidilginau, apsibrailžiojau, kol patekau į malkinę. Kirvis surūdijęs, atspipęs, malkos stambios, neskyla. Šiaip taip paruosiau prakurū.

Tokiomis salygomis, sakyčiau, pusryčiai buvo pakenciami. Vos spėjome pavalgyti, kai paskambino Inesos motina, ponija Laima Šilkauskienė. Turbūt susirūpino, ar jos dukrytės nenutrenkė perkūnas, ar ji nepaskendo ežere. Galiu lažintis, kad apie mane neklausinėjo. Kas aš jai? Dar net ne žentas.

Man motina skambina retai: gal kokį kartą per mėnesį. Aš jai nė tiek. Motinos ir sūnaus santykiai kitokie nei motinos su dukra. O gal tokia Šilkauskų šeimos tradicija – viską žinoti, nepaleisti vienam kito iš akių?

Nesu nusiteikęs prieš ponią Laimą, bet ji į mane žiūri šnairai. Gal kad su Inesa buvome pusmetį susipykė? Lyg aš vienas dėl to kaltas: abu nesutarėme, kur gyvensime – Senamiestyje ar Žaliakalnyje. Nors, tiesą sakant, tai tik dingstis. Gal neatitiniku Šilkauskienės įsivaizdavimo, koks turėtų būti žentas? Bet tikriausiai Inesa papasakojo motinai apie mano tévo kladžiojimą, neapsisprendimą, dabar dar ir apie dukrą, sugyventą su meiliuže, tad ponija Laima, matyt, retkarčiais pasvarsto, ar aš irgi nepasuksiu šunkeliais.

Vėl prisiminiau, ką galvojau rytą plaukiodamas po ežerą. Taip, mudu su Inesa mylime vienas kito šviesiąja, paradinę pusę. Bet kiekviename žmogu-

Vytauto PLETKAUS iliustracija

je yra tamsių užkaborių, uždorių, užkambarių, žemų sandėliukų ir uždraustų įėiti kambarių. Kartais durys prasiveria, ir kitas žmogus pamato visą tą slepiamą tamsumą. Nusivylimas, pyktis, neapykanta, pasmerkimas. Nors žmogus žino arba nujaučia, kad ir Jame glūdi tokia pat troški, dumblu atsiduodanti tamsuma, toks pat vidaus šešelis, nenori to

**Magdalena Tulli „Yda“:
romanas (iš lenkų kalbos vertė
Vytas Dekšnys). – Lietuvos
rašytojų sąjungos leidykla,
Vilnius, 2013.**

Lenkų autorės Magdalenos Tulli romanas noriai praskleidžia uždangą, įleidžia pasidairyti po kostiuminės patalpas, kuriose dalijami apdarai, lyg palikimą įteikdami veikėjų gebėjimus, elgesį, grimasas, žodyną. Puslapyje telpančioje scenoje – dekoruotas miestelio aikštės vaizdas, aiškią paskirtį turintys pastatai, neslepiami nelygūs jų paviršiai ir simboliski ženklai, prognozuojantys netrukus nutiksiantį įvykį. Netikėtai ištikusios krizės metu pakinta miestelio gyventojų socialinės klasės, valdžios struktūra, o į aikštę tramvajaus atgabenti svetimšliai tampa trikdančia problema, skatinančia čia pat sukurti savotišką getą be sienu, peraugusį į savo ir bejėgio svetimo akistatą, išryškinusį galią, padorumo ribą, žiaurumą

pripažinti, tad ir nelinkęs kito pateisinti. Gal tuo ir skiriiasi vyro ir moters, brolio ir sesers meilė? Pirmoji – labiau kūniška, antroji, nors ir susieta su krauju, labiau dvasinė; keista, bet kraujas čia virtęs nematerialia medžiaga, dvasine substancija.

Ūmai supratau, kad mano pamastymai yra ne kas kita, o paprastas gudravimas: nenoriu prisipažinti, kad galvoju apie Rūtą ir lyginu ją su Inesa. Bet juk Inesa yra viena, Rūta – visai kas kita; jos negali susilieti netgi mano mintyse.

– Išjunk tą savo mobiliją, – tariau Inesai, – vėl kas nors paskambins.

– Ar tau trukdo?

– Sakei norinti pabūti tik su manimi prieš ilgą nesimatymą.

Mano meilė koketiškai šyptelėjo:

– Tu kažko nukabinės nosi?

– Nes ruošiesi palikti mane, – pagudravau.

– Tada ir galési liūdėti.

Palei ežerą buvo drégna, tad turėjome įsitaisyti aukštéliau, netoli namo. Perbride pakrantės dumblą, plaukiojome vienas paskui kitą arba greta vienas kito. Retkarčiais pajusdavau Inesai nesuvokiamą svetimumą, tarsi ji būtų iš kito kranto. Ramiau save teigdamas, kad šitaip pratinuosi prie jos nebuvimo. Jeigu žinotų mano mintis, gal jai dingtų noras važiuoti į Švediją? – pagalvojau. Bet tegu. Aš pats, vienas, turiu nuspresti, kas yra Rūta: sesuo ar apskri aferistė, sumaniusi turėti iš manęs apčiuopiamos naudos?

Vakarop paslapčiom vienas nuo kito dairėmės į dangų – ar vėl naktį nekilis audra? Pilksvi debesys tysojo anapus miško patamsėjusiai storais pilvais ir, regis, neketino judėti nei į priekį, nei atgal.

Inesa buvo puikios nuotaikos, tad man teko tai-kytis prie jos. Tai visiškai nesunku, tik reikia nieko negalvoti: taškytis vandenye, skaldyti malkas atspisu iš partūdijusiui kirviui, nepaisyti seno namo svetimų kvapų, sėdėti ant slenkscio ir žiūrėti, kaip leidžiasi saulė. Taip turbūt kadaise vakarais sėdėdavo mano seneliai: tas, kurį sušaudė banditai, ir tas, kuris sudegė prigėrės denatūrato. Skirtingi, bet šiuo papročiu vis dėlto panašūs.

Vakarienės metu išgérėme po taurę ispaniško brendžio ir kritome į lovą miegoti. Meilė atidėjome rytmeciu.

Sekmadienio popietę užrakinome nežinia kieno namą ir grįzome į Kauną. Oda nuo maudynių ir saulės malonai dildęs. Susižvalgydavome ir nusiyp sodavome. Tarsi du vienas priešais kitą fasadas stovintys pastatai. Netrukus prasidės rugpjūtis.

bei apgavystes. M. Tulli romane savaip perteikia minios psychologiją ir mintį, jog silpnesnis visada turi pakelti daugiau.

Ilgą laiką maniau, kad Pedro Calderono gyvenimo kaip sapno ar visuotinio *theatrum mundi* idėja yra ganėtinai susinešiojusi, lengvai išprovokuojanti mąstymo klišės. O „Yda“ kviečia jas pergalvoti, nes teatrinių žodynų aktualizuojantiesi šiuolaikinis pasaikojimas samonitoringai viešinamas ir tampa viso romano motyvacija, įtraukiančia į žaidimą, kur viskas iš anksto nulemta pasakotojo. Kiek kitaip nei,

refleksijų, kurios, nors ne visada išsprūsta į poezijos teritoriją, bet išveda subjektus už scenos. Taip pat kai stebint teatro įvykį kaip vienintelę galimą tikrovę perteikiamos subjekto patirties refleksijos – įkūnya tiesa po spektaklio galbūt lengviau gyventi arba išverti buvimą, juk drama šioje poezijoje yra kartotinis veiksmas, pereinantis į būseną: „Abejonės ir baimė / bet galiu pakartoti / neskauda / aš viską atlikau tvarkingai“ (p. 34). Juk subjekto vidujei blypi įvairūs vaidmenys ir neatskleisti pasąmoniniai instinktai: „Prabudau / nuo savo riksmo: užmušiu! / Dairausi / tokia švelni vasara – / negi tai aš“ (p. 61). Galiausiai „Džuljetos suknelėje“ atpažįstamos ir jautrios patirtys, rodančios santykį su artimiausiais: „Tylos gurkšniai / šviesos abécèle / kas už mus išsaluos / šitą liepą nuskaistintą / vaikiško graudulio lyg būtumei / įsi-tvėrės stipraus tévo delno / (...) / lyg paskutinė ban-ga / dar tik ruoštasi / už horizonto“ (p. 22). Visi potyriai neatsisieta nuo likimiško, bet vienintelio žmogiškojo finalinio ējimo „žemyn“, be galimybės vėl pakilti ir gyventi dar kartą. Spausdinami prie repeticijas, gasteroles ir istorinių dramų siužetų dvasinių aistrumų atgaivinančių tekstų, jie papildo išpūdį, jog „Džuljetos suknelėje“ teatro suvoktis reikšmingesnė kaip kasdienis, įvairiai lygmenis perteiktinas būdas išbūti pasaulyje.

12 Kūryba

Regimantas TAMOŠAITIS

Eileraščiai apie nepasakomus dalykus

Nauja dvikalbė Lidijos Šimkutės lyrikos knyga „Kažkas pasakyta / Something is said“ ateina pas skaitytoją lydima solidžios Tomo Venclovos pratarmės, kurioje išsakyti esminiai poetės kūrybos bruožai, jos vietos literatūriniam bei realiam pasaulyje apibūdinimas, taktiskos užuominos apie minimalistiniams eileraščiui gresiančius pavyrus. L. Šimkutė lieka ištikima savo poetinio kalbėjimo būdui – minimaliomis žodinėmis priemonėmis maksimali filosofinė prasmė. Žinoma, filosofijos savyka čia sąlygiška, greičiau reikėtų samprotauti apie fenomenologines ižvalgas, dvasios nušvitimus, būsenų bei idėjų kontempliavimą, archetipų atvėrimą, bet tokia leksika dar labiau viską supainiotų ir paslepęt. Eileraščiai be intelektualinių pretenzijų: tylūs, ramūs, neužgaunantys ir neišgaudinantys, juos reikėtų skaityti prasmingoje vienuomoje, *in solitude*, pačiam sau, pajaučiant, kaip nykstant žodžiams į širdį smelkiasi susitaikymo liūdesys: viskas čia yra tik nykstantis garsas, ir visa poezija – atsargus tylos ir tuštumos prakalbinimas. Užvertus knygą iš tolimiausių atminties aplaukią paguodžiantys japoniškojo dzenbudizmo žodžiai: ar ne vis viena? *Is not all the same?* Kadaisė, išmokės taip sakyti, atradau vidinę ramybę, bet, deja, ta mano lengvai išmokta pamoka buvo taip pat lengvai ir užmiršta. Visgi į L. Šimkutės knygą žiūriu kaip į romantiškąją savo paties praeitį, tik kad tos vienišumo būsenos darosi pernelyg realios, ir jau kartais atrodo, kad gyvenimas néra elegantiškas estetiškas žaidimas tauriais liūdesiais ir neišspildžiuomis svajonėmis.

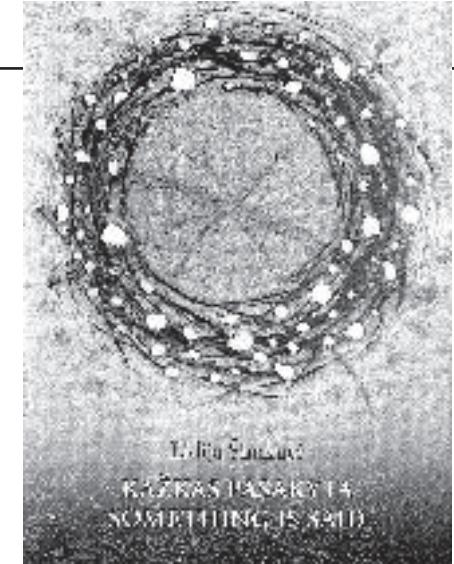
Tačiau ne iš liūdesio ir ne apie liūdesį toji dvikalbė knyga. Joje daug slaptos žmogiškosios aistros, kurios neužslopina net laiko tėkmę. Juk net ir liūdesys yra aistros atmaina, kitaip iš žmogaus lik-

tū tik apatija ir nė jokio eileraščio, jokios poeziros.

L. Šimkutės asmuo ir jos lyrika man asocijuojasi su žuvėdra, – su tokiu smagiai ir aukštai nardančiu paukščiu. Ji mégsta erdvę, saulę, dangų. Žuvėdros metafora – tai laisvas skrydis ir horizonto linija, tai vandenynas ir begalybė. Bet svarbiausia šios potiškos paukštės ypatybė – ji lyg neturi savo buveinės ir priklauso vienu metu ir jūrai, ir žemei. Arba tiksliau – niekam nepriklauso, ji geriausiai jaučiasi nardydamas ore, jos stichija yra erdvė. Bet koks tas paukštės apsistojimas – žemės vagose, jūros bangose – yra laikinas poilsis tarp aukštumos polėkių.

L. Šimkutė savo poetinį žodį atitraukia nuo žemiskosios realybės, nuo žmogiškosios tikrovės, perkelia ji į dvasinės veiklos erdvę. Todėl jos poetinis žodynas ir visos būsenos bei jausenos yra sublimuojamos, lyg alchemiškai perkeičiamos, eileraščio kalba išgyrinama, kristalizuojama, kiekvienas jos elementas ima funkcionuoti pirmiausia kaip simbolis, kaip universalus ženklas, pakibęs savotiškoje tuštumoje. Universalus simbolinio žencko turinys griauna į materialią formą, jo estetinį, juslinį pavidalą, ir toks eileraščis kreipia skaitytojo mintį į grynaą sąmonę, skatina meditaciją ir intelektinę refleksiją.

Žuvėdra yra keliautoja – panašiai Lidijos asmenį apibūdina ir T. Venclova knygos pratarmėje. Kelionė yra judesys, kelionė yra laisvė, o laisvė – išsvadavimas iš visų tapatybė kuriančių ir ją apibrežiančių kontekstų, tai ypatinga nepriklausymo nuo pasaulio būsenai, grynosios sielos patirtis. Poetė ir yra neįšaknijusi, gyvenanti abiejose Žemės rutulio pusėse. Bet kitas klausimas būtų toks: ar tokia laisvė yra likimo dovana, ar tiesiog rūsti lemtis, ištremto žmogaus būsenai? Ar šis išlaisvintas paukštis džiaugiasi skrydziais, ar blaškosi ieškodamas namų, bandydamas į

juos įsikibti bent kalboje? Ir kuri šio rinkinio kalba yra tikroji, kuria iš jų kuriama poezija, kuria maštoma, jaučiama, svajojama? Manytume, kad lietuvių, bet kodėl tada kai kurie rinkinio eileraščiai skambiai tikriausiai ir autentiškiai angliskai?

Grįžkime prie minėtos erdvės, suteikiančios potiniam L. Šimkutės tekstu ypatingo universalumo, net savotiško sterilio. Taip, toji neapibrėžta eileraščių erdvė ir yra grynosios dvasios laukas, o semantiniai ženkliai, poetiniai žodžiai šioje erdvėje nurodo ne tiek į save – kaip į kokias nors konkrečias realybės patirtis, bet kreipia į pasaulio višumos suvokimą. Eileraščio tekstinis punktyras yra tik nuoroda į būties begalybę, poetinis žodis čia trapus ir nykstantis toje begalybėje kaip žuvėdros pėdsakas vandenyno pakrančėje.

Be abejonių, L. Šimkutės eileraščis meditacinio pobūdžio (meditacijai užtenka vieno motyvo, ženklo, net vienos raidės), jis yra egzistencinės aikimirkos fiksavimas, bet per šią atsivėrusią aikimirką išryškėja ne jos tikrumas, bet priešingai – iliuzišumas. Toks yra L. Šimkutės paradoktas: kuo įtai-giau išreiškiama žmogiškoji būsena, tuo labiau patiriamas jos netvarumas. Nes tikra yra tik tas būsenas kuriantis fonas: tyla, tuštuma, begalybė. Anot budistinių tekštų, tuštuma yra visų daiktų motina. Iš jos viskas lengvai atsiranda ir taip pat be pėdsako išnyksta. Nes bet kokia egzistencija nešasi į pagimdžiusią tuštumą su savimi – kaip savo esmę, ir iš tos vidinės tuštumos tarsi iš nebūties kyla višas nerimas, visas liūdesys ir visa poezija.

O kas šiame kontekste būtų namai? Namai – tik kiautas, kurio įsikibusi laikosi sukurtoji savastis, bijodama pamatyti savo tikrąją esmę. Nes pamatyti nera ko...

Į socialumą, istorinę patirtį nuolat apeliuojančius kūrinys yra ironiškas: svarbiausias akcentas – veikėjo kostiumas – nulemia vertinimo klišės, buvimo ir atrodymo pasaulyje santykį, maskuojantį ir vidinę tuštumą. Arba ydą, kaip užrašytą M. Tulli. Puslapyje pabyra pavidalai, iš anksto suformuotos funkcijos, fasadiškos laikysebos, kaip ir tarsi savaime užkodusios visuotinis supratimas, kad dalyvis, kuriam galima prisegti našlaičio etiketę, pats turi suprasti, jog neragautas šokoladas jam negali priklausyti. O gal turi, jeigu kartais liūdnakis atsirastų kitoje erdvėje, kurii, kaip ir kostiumas, nuo jo troškimų nepriklauso? M. Tulli romane „as“ reiškia mažai, jis yra iškalbus žodis, o ne kūnas ar asmuo. Narcizikumo perpildytoje šiandienoje tai skamba kaip sugestivų kritika. Romanas pertinka sukurtą iliuziją, tame atidengiamas absurdus saistomas netikumas, nuneigiamas visa, kas gali būti už jo ribų: „Tamsioje sužibis žvaigždės. Tai – tik tam tikras kiekis sidabrinė vinis, sukaltų į skliauto medžiągą ir reikalingą vien tam, kad laikytų atlaso ar veikiau pigaus blizgančio satino klostes – to paties, iš kurio siuvami apsiaustų pamušalai. (...) Jei dabar pareikalaučiai griežtai pagal saskaitą grąžinti visas sidabrinės vinis, nebebūt už ko laikytis neaprēpiamai tamsios medžiagos atraižai, dangaus skliauto pamušalui. Ji neišvengiamai nukristų ir at-

skleistų neobliuotų pušinių lentų karkasą“ (p. 158–159). Individualaus likimo ar kokia nors dvasinė praktika šiame žaidime neegzistuoja, bet yra svarbi žiūrovo pozicija, nes, nors jis yra atribotas, tiesiogiai neįtraukiamas į vyksmą, kūrinys lyg pranešimų erdvė įjį įsileidžia ir tik su juo visa virsta scenos (arba teksto) įvykiu.

M. Tulli „Yda“ néra didelės apimties kūrinys, tačiau jį skaityti gali tekti ilgiau, nei numanytum. Susitelkiama tik į besiklostancius įvykius, jūdesius ir pareigas, tiesiogiai nežadinama vaizduotė – skaitant svarbi intelektinę veiklą, nes romanai veikia kaip pastanga išgryniinti situacijas, o ne pavaizduoti tikrovę. „Yda“ gaubia auganti įtampa, nes „veiksmas vyksta ne čia ar ten. Jis visas glūdi savoje tarsi stiklo rutulėje, kuriame esama visko, ko reikia kiekvienai numatyta aplinkybei“ (p. 22). Vidinės veikėjų dramos ir dvasingai išgyvenamos emocijos paliekamos užkulisiye, o tekstas komunikuoja su kantriui, atsiribojimo efekto nebijančiu skaitytoju. Kreipiamasi į tuos, kuriems nerūpi „gyventi raimai, nors ir vaikštant apgraibomis, ir nė nenutuokti, kame dalyvaujama“ (p. 59). Užvertus paskutinį puslapį galbūt norésis pripažinti, kad M. Tulli kreipiasi išties įtaigiai.

Neringa BUTNORIŪTĖ

Su šiuo egzistencinio netvarumo pojūčiu (tarkim, Lidijos eilėraščiuose) leidžiama pajusti tylos, tuštumos ir begalybės tikrovę, kurioje jau nėra nieko žmogiška, kurioje yra viskas ir vienu metu niekas. Tai ir yra toji dzenbudistinė realybė, apie kurios nušvitimus L. Šimkutės eilėraščiuose rašo jos kūrybos interpretuotojai. Čia pat ir skrendančio paukščio metafora, gyvybės judesio būsenai: Lidijos eilėraščiai „parašyti pasaulio atsivėrimo būsenoje, kai poetinė ižvalga kyla staiga kaip skriejantis paukštis“ (Johnas Maxwellas Coetze, iš L. Šimkutės rinkinio „Mintis ir uola“ pratarėmės).

Nesunku suprasti, kad tokioje pasaulio atsivėrimo būsenoje kasdieniška kalba netenka komunikacinių funkcijos, ji nebegali parodyti daiktų, pasibaigia ir pažintinė proto veikla. Pasaulis pajaučiamas kaip absoliutinė idėja, todėl ir ją atveriantis eilėraštis yra lyg ir nieko konkretaus nepasakantis. Nieko žemiško, nieko žmogiško. Bet jis kažką pasako, ir pasako kitaip: tokis eilėraštis liudija viršžmogiškos būties tikrumą, todėl jo funkcija yra ne tiek emocinė estetinė, kiek sakrali ir išlaisvintanti. Juk ir paukštis nuo seniausių laikų yra žmogaus laisvės ir sielos nemirtingumo simbolis, vienas pačių svarbiausią archetipą, susijusį su gyvybiniu žmogaus instinktu ir su jo valia: įveikti žemės trauką, išlaisvinti sielą iš žemės ir kūniškuo pančiu.

Stai čia L. Šimkutės eilėraštis, nors ir labai modernus dėl jo dzeniško nušvitimo principo ar *New Age* samoningumo konotacijų, priklauso klasikinio modernizmo paradigmai, konkretiau – simbolizmo programai, ir jis matytume netoli Vinco Mykolaičio-Putino ir Balio Sruogos eilėraščio. Ypač artimas B. Sruoga – dėl jo panteistinės vaizduotės ir dvasios svajulio, sviedžiančio skaitojo sąmonę iki kosminį šventumo centrui, iki savaiminės amžinai besisukančios būties, išreikštось indoeuropietišku svastikos ženklu. Svastika – tai dinaminio panteizmo simbolis, ir jis L. Šimkutėi tikrai nėra svertimas.

Taigi skaitydami Lidijos eilėraštį turime nusi teikiti šventumo patirtims, išvalyti iš kalbos visas buitives empirinės asociacijas ir perkeistą ją patirti kaip sakralumo kodą, taip pat kaip dermę, kaip muziką. Ten, kur kalba netenka savo tiesioginės komunikacinių reikšmės, ji tampa ritmu, melodija, muzika. O muzika – tai tiesiog visatos ir sielos ritmai, ypatangi gyvybės pulsai.

Toks eilėraštis turi būti ne šiaip skaitomas, o atliekamas kaip liturginis veiksmas, kad būtų aktualizuojamas ritmas, skiemenu energija. Kaip Glenono Gouldo grojamas Bachas (p. 88).

Kuo ypatangi muzika? Tuo, kad jis nemateriali. Todėl nesunaikinama, nemirtinga. Ritmai ir dermės išlieka, o kūniškumas baigiasi. Stai tokia ir yra šventumo ir nemirtingumo semantika: paukščiai išreiskia ne tik skrydį, bet ir giesmę, taigi muziką, o muzika yra amžinas būties pavidalų kūrimo kodas, tarsi kokia gyvenimo matrica. Juk pirmiausia yra žodis, ir žodis virsta kūnu, t. y. suteikia realybėi individuius pavidalus. Kaip antai:

KUR BAIGIAS MIESTAI
– skrenda lizdai
grasinanti paukščių giesmę
pakyla žolei dainuojant

muzika išliks ilgiau
nagu žmonės
ir medžiai
(p. 128)

Absoliutinės realybės požiūriu mūsų pasaulis yra šmékliškas, iliuziškas, panašus į sapną. Tai tiesiog maya, stai čia slypi Lidijos orientalistinės poitinės vaizduotės esmė. Arba:

SKAIDRIOJE ERDVĖJE
sapnai
verpia
phantomus

*kiekvienu Rankos mostu
kažkas pasakyta
(p. 40)*

Yra kažkas, stai tokia tiesa duodama žmogui. Yra kažkas, o ne niekas, pasakome kartu su Gotfriedu Leibnizu, ir daugiau jau nieko pasakyti negalime. Kažkas – „kas žino kas“.

Nors nežinome, kas yra tas pasaulis kaip kažkas, bet galime konstatuoti, kad jis jau yra – kaip judeysis, kaip būsena, kaip pasakojimas, kaip pasakymas. Todėl knyga ir vadinas: „Kažkas pasakyta“. Labai talpi frazė, gyvenimo suvokti jai neužtektų. Nes atsakymas slypi anapus to mums pasakyto gyvenimo, atsakymą žino kuriantysis kažkas. „O gal ir jis nežino?“ – tai jau citata iš žymiojo Rigvedos sukūrimo himno (*Nasadya-sūkta*, 10.129), kuriuo klausiamas, kas ir kaip ši pasauli ištraukė iš nieko. Gal žino tas, kuris iš visų žiūri iš aukštybių, o gal ir jis nežino, stai toks žmoniją nuo jos kultūros pradžios lydintis agnosticismo šešelis. Negalima teigti, kad apie visa tai maštė ir išmaštė knygos autorė, kad ji tai „norėjo pasakyti“. Kažkaip netycia taip atsitiko, jis atsidūrė prie tų pacių paslėptos tiesos vartų. *Suprantama*, juk jie traukia visus, kas tik pakankamai pajėgus mastyti, o jau poetus – ypač.

Taigi pasaulis yra kūrybinis valios veiksmas, jis yra kaip tai, kas pasakyta. Pasaulis atsiranda iš geismo, iš valios, ir jis atsiranda kaip sakymas, kaip kalbėjimas apie... Apie ką? O tai jau mums nėra svarbu, to mes niekuomet nesužinosime. Žinojimui tai nėra duota. Upanišadose pasakyta: kas galvoja, kad žino, tas nežino. Manau, jei žinojimas būtų įgalus žengti anapus žmogiškosios sąmonės ir ištraukti savo atsiradimą priežastį ir paslapčią, poezią mums būtų nereikalinga.

Meditacija ir simbolizmas – kaip paralelinis sąmoningumas, ižiebiantis ir palaikantis vienas kitą. Kartu tai lyg nebylių žaidimas žaisliukais, kurie yra tik rodomi, bet neaptarinėjami. Tie simbolizmo žaisliukai yra homologinio pasaulio kūrimo priemonė, jais įrodinėjamas būties dėsniai universalumas. Maždaug – kaip viršuje, taip ir apačioje.

L. Šimkutės eilėraštyje rastume ženkly, kad žmogus yra tarsi makrokosmo atspindys, vaizdo lygmens elementai leidžia jo kūnų susieti su kosmoso jėgomis ir apskritai suvokti jį kaip visuotinės darnos apraišką.

BASA PRIEBLANDA
mindžioja
suraizgytas mintis

užtvindo mano
nagų ménuliukus
(p. 46)

Pirmiausia prieblaunda: šio motyvo semantika nurodo neapibrėžtamą, pirmapradį chaosą, nediferencijuotą ontologinę būseną. Tai natūralus pasaulis iki civilizacijos („basa prieblanda“), veikiantis kaip mitinis pradžios veiksnys, atkuriantis darną, išlyginantis sąmonę („mindžioja“), išlaivinantis žmogų iš jo neurotinės kultūrinės būklės, iš jo „suraizgytų minčių“. Kai jau įvykdyla „integracija“, žmogaus būtis užtvindoma gyvybine substancija, Jame išryškėja vitališkumo figūros – „nagų ménuliukai“.

Ménulis – chtoniška jėga, gyvybės valdovas, šis motyvas – kaip atgimimo ženklas („chtoniška ménulio šviesa“) – ypač prasmingai nuskamba Marijai Gimbutienei dedikuotame eilėraštyje „Lietinga vasara“ (p. 102).

Visa, kas žmogiška, yra stichiška, spontaniška ir individualu, bet individualumas mus išskiria ir atskiria nuo tikrovės, kurioje nėra skirtybių, todėl ji ir vadinama chaosu, o poetiškai – suteomis, prieblandomis. Hinduizme suteimų laikas, riba tarp dienos ir nakties, tarp būties ir nebūties vadinama brahma-muhurta, Dievo valanda. Tai tarsi koks plynys laike ir erdvėje, transcendencijos atsivėrimas, tinkamiausias religinių apeigų ir apmąstymų laikas.

Taigi prieblando (ontologinės chaosas) sumažina destruktyvų protavimą, atkuria subjekto gyvybingumą.

L. Šimkutės poezija ypatingu tuo, kad žodžiai lyg ir žinomi, bet jie turi būti suvokti kitaip, kaip būties šifras, kaip meditacijos idėjos. Jos kalba eozteriška, hermetiška tarsi koks slapo mokymo konseptas (tokiu apsaugomuoju principu – trumpais aforizmų vėriniais – buvo užrašytos upanišados; norint kai kurias jų suprasti, reikia bent truputį išeiti iš proto).

Antai hermetiškai išsakyta poezijos esmė:

*SVAJONIŲ
sūkury
mano uždanga*
(p. 104)

Svajonės, savaime aišku, – žmogiškasis ar kosminis subjektyvumas, iliuziją kurianti jėga, Majos šydas. O už to šydo, už kūrybinio veiksmo, vaizduotės, fantazijos – kas? Kieno tai uždanga, kas už jos? Parafrazuotume klausimą ne indiškojo gnozio savokomis, bet graikiškai; kas yra už *per-senos*, kieno balsą girdime žmoguje? Hinduistiškai būtų atsakyta: niekas. Nes *niekas* yra *viskas*, ir tai vadinas nemirtingumas. Ko nėra, tas ir nemiršta. O yra tik gražūs iliuzijos pavidalai, kurie plevena tuštumoje (toks, beje, ir Henriko Radausko eilėraščio metafizinio perskaitymo raktas). Kaip balsas, kaip garsas, kaip muzika, kuri iš esmės yra tik dermė, santykų sistema.

Kas lieka, kai nebelieka žmogaus? Lieka kalba be žmogiškųjų reikšmių, lieka žodis – be įsiūnijimo, lieka dermė, ritmas, muzika, nykstanti šventoje tyloje, saugančioje garsą ir kalbą kaip lizdas paupkštį.

Pasaulis ir yra kaip kažkas pasakyta. Visada – tik kažkas, ir yra tiek, kiek pasakyta.

Paskutinis eilėraštis gal neatsitiktinai filosofiskiausias:

*IŠTRINKIME ŽODŽIUS
iš atminties*

*kas tolima – yra čia
ko nėra – tas atgimsta*

*smelkias į kiekvieną laštelę
ir augalo gyvybę iš
pirmykščio žiedo garso*
(p. 130)

Originalu: būties pradžia – archetipinis žiedas, kaip *eidosas*, kaip tvarka, ir kartu tai – pirmynkštis garsas, kuris viską kuria ir viską sujungia į visumą, sutaiuko priešybes. Pajusti tai nesunku, reikia tik ištrinti žodžius...

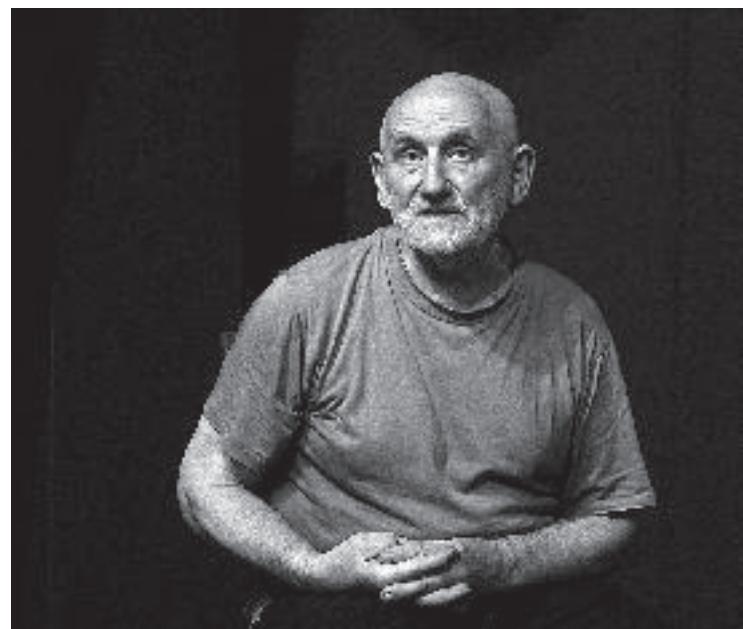
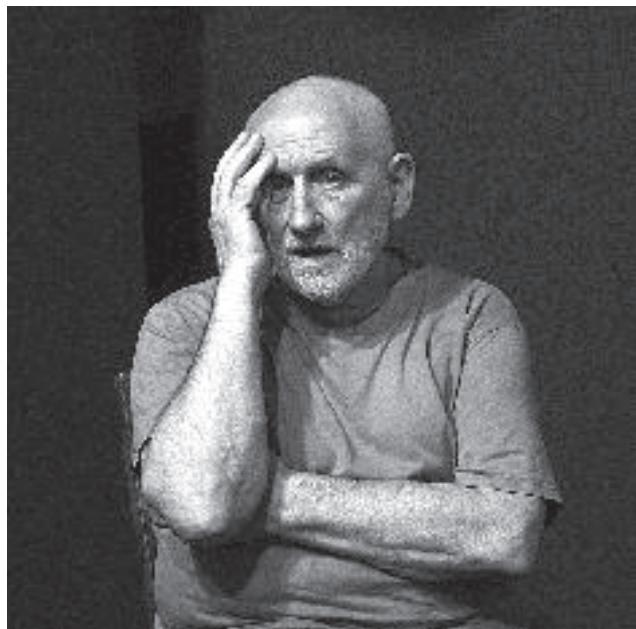
Poetė ir trina juos, grynina, dažnai lieka tik kažkios pamirštos prasmės spindėjimas.

Post Scriptum: knygos sutiktuvėse Rašytojų klubė klausantis, kaip šiuos tekstus skaito pati autore, kilo keistas jausmas: tie jos *sakomi* eilėraščiai tarsi įjigo kūną. Juos užpildė gyva substancija, lyg ir pranoko abstraktaus žodžio keliamas nejaukumas. Panašiai būna žiūrint į moteriškus drabužius vitrinoje: jie atrodo gražūs, stilingi, bet kažkokie neįdomūs, nesvarbūs. Na ir kas, kad gražūs. Bet iš tikrųjų tuos apdarus pamatai, kai į juos įplaukia, jais apsirengia gyva moteris – kaip siela į kūną. Tada pasidaro įdomu, žmogiška, prasminga (beje, moteris be drabužių kartais iргi keistai atrodo, tarsi būtų svetima, kažkoks *kažkieno pasakytas* nepažinus objekto).

Kol negirdėjau pačios poetės balso, patylukais į jos eilėraščius spraudžiau savo balsą (kūną?), bet kažkas man vis netiko, kažkaip nepavyko jų prisimatuoti. Tačiau visą savo vyrišką estetinį nihilizmą ši kartą palikau skliaustuose.

*Lidija Šimkutė, *Kažkas pasakyta / Something is Said: eilėraščiai / Poems*. – Vilnius, Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2013.

14 Laureatas

Gilus ir platus teatras

Atkelta iš 3 p.

Kauno lėlių teatre atsivėrė kitos galimybės. Ilgai siekiau, kad aktoriai aktyviai dirbtų, o ne žiovautų spektaklio metu. Juk pasitaikydavo, kad už širmos jie net kortomis lošdavo. Galbūt spektaklis „Eglė – žalčių karalienė“ dėl to ir pelnė tiek prizų, nes visi labai susikaupė ir émė rimtais dirbtis. Keista, kad Sovietų Sajungoje, kai bet koks noras gilintis į tautos tapatybės klausimus buvo slopinamas, visi taip žavėjosi šiuo spektakliu. Šitos pasakos klausiausi nuo pat vaikystės, ji man buvo be galio brangi. Todėl ir Kauno lėlių teatrui esu dėkingas, kad leido daryti tai, ką norėjau. Mane suprato visas kolektyvas, kuriam ištisės nebuvu lengva. Tačiau pergalė juk niekada nepasiekiamą paprastai.

– Tuomet spektakliams sukūrėte tokias lėles, kad aktoriams būtų nepatogu, sudėtinga dirbtis. Siekėte, kad svarbiausias taptų aktorius, o ne įvairiausias funkcijas galinti atlikti lėlė. Argi lėlių teatre naturėtu būti atvirkšciai?

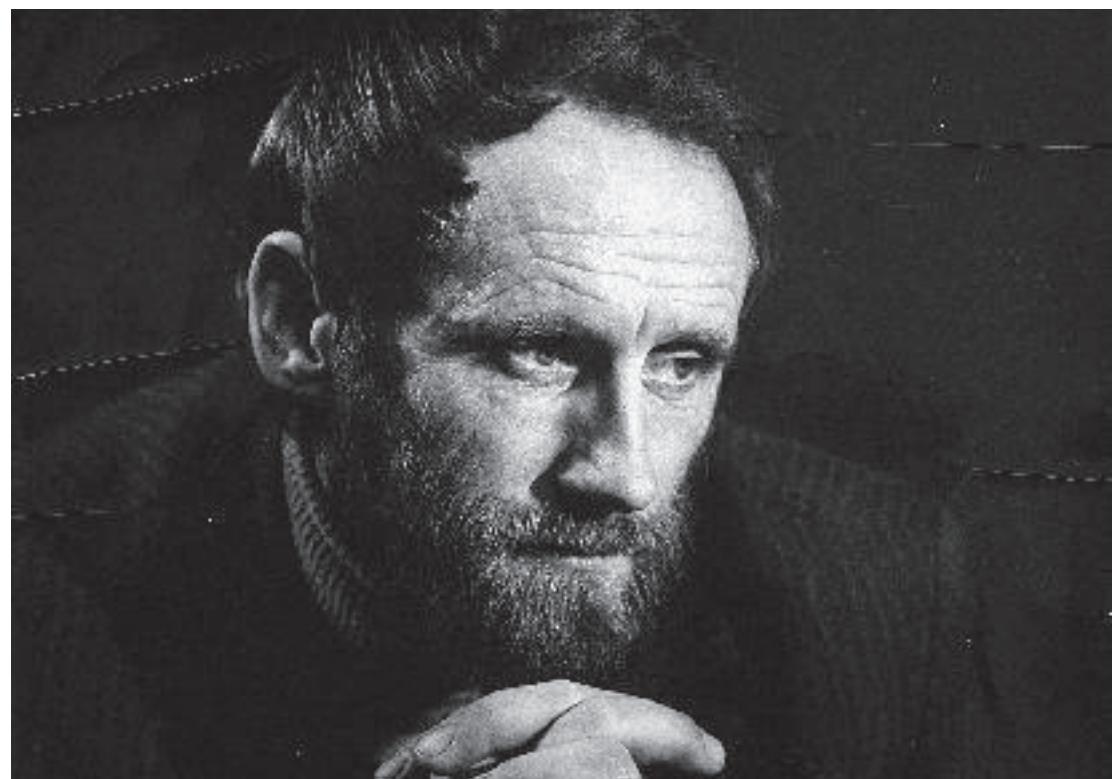
– Argi orkestre svarbiausias smuikas, o ne juo grojantis muzikantas? Taip, mano lėlės buvo tokios nepatogios, kad aktoriai vaikščiojo ištinuomis rankomis. Ir visa tai tam, kad nutoltume nuo saviveiklos.

– Dar esate teigęs, jog teatre būtinės „kreivumas ir šleivumas“...

– Aš nemégstu išlygintų kelnių ir marškinėlių – toks ir mano teatras. Jei Jame viskas lyg liniuote atmatuota ir nubréžta, nebus į ką žiūrėti. Man nepatinka nublizginti „nulaizyti“, mescioniskumu dvelkiantys daiktai. Saldus realizmas teatre erzina, bet tikrosios vertybės ir grožis turi išlikti.

– „Zuikių mokyklos“, bene ilgiausiai Kaune vaidinto spektaklio, lėlės – nelabai panašios į zuikius ir beveik vienodos – taip pat reikalavo kokių nors ypatingų aktoriinių gebėjimų?

– Kauno ir Talino lėlių teatrai buvo pripažinti kaip pakeitę iki tol nusistovėjusias tradicijas. Čia susikūrė visiškai kitoks teatras, atsisakęs šablonų, kurie, deja, iki šiol vis dar įsigalėjė Rusijoje.

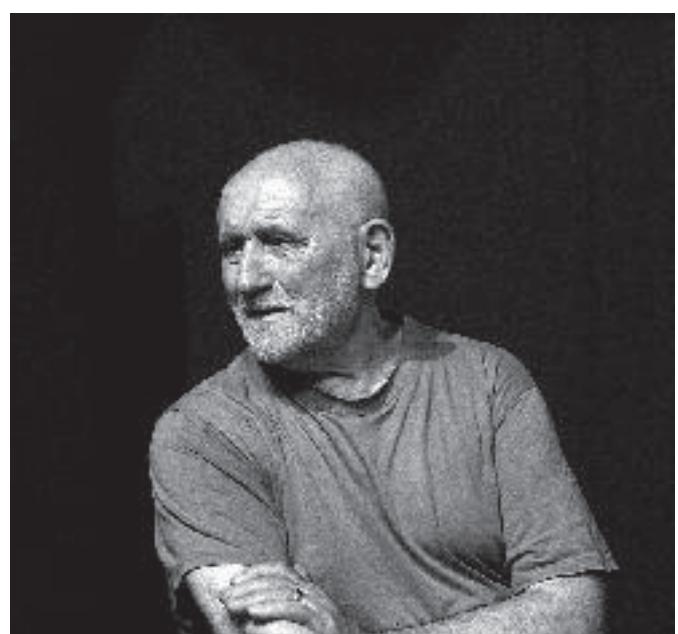
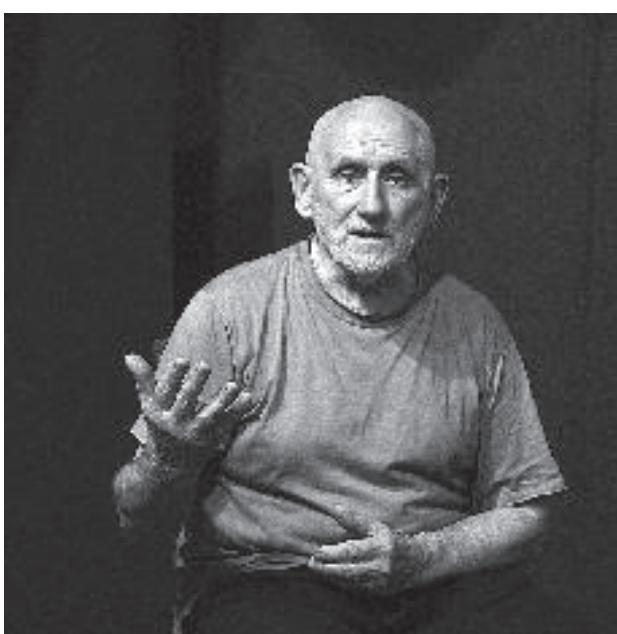
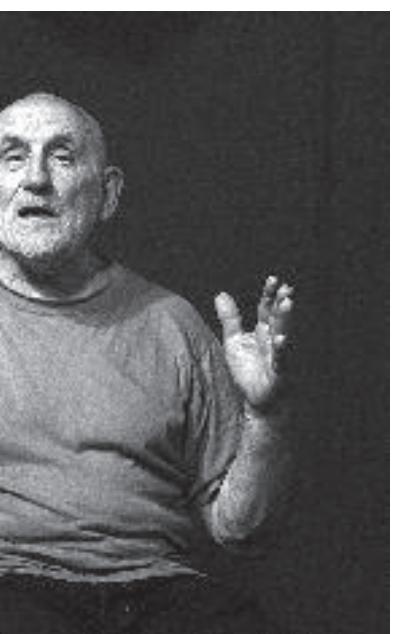

Manau, reikia vengti primityvaus, be galio suprantamo teatro, kuriame nieko nepasakoma tarp eilučių, nenutylima, neleidžiama žiūrovui pačiam mąstyti. Žinoma, tokiaime „klasikiniame“ teatre yra nuoširdumo, bet vien jo neuzštenka. Formos, metaforos teatre, kurį aš kūriau, turi būti ir buitiškojo, ir psychologinio teatro elementų, tačiau jie yra neesminiai. Aktorius dirba ir pats, ir su lėle. Jos santykis su lėle scenoje gali būti labai įvairius. Kartais jie bendrauja kaip lygus su lygiu tarsi skirtinti personažai, bet toks dvigubas žaidimas labai sudėtingas, reikalauja nepaprastų gabumų. Apskritai aktorius turi tarsi pradinti lėlėje, padėti jai kurti charakterį. O lėlės formą ir medžiagą diktuoja pjesė, pagrindinis sumanymas. Vienos gali būti padarytos iš visiškai beverčių šiukslyčių, o kitoms reikia daug geresnių medžiagų.

Spektaklio struktūra priklauso nuo režisieriaus, kuris pjesę pakeičia, sutvarko, kad ji gerausiai atspindėtų esminį sumanymą. Taip išdėstai pagrindinį veiksmą, o iš turinį sudedi viską, kas tuo metu guli ant širdies. Dalykų, kuriuos būtinai norėjosi bent puse lūpų pasakyti, ypač daug buvo sovietmečiu. Kai labai idėmiai išiskaitai, „išigyveni“ į pjesę, joje savaimė atsiranda, išryškėja rūpimi klausimai. Pavyzdžiu, skaitant žinomą pasaką „Jūratė ir Kastytis“ man parūpo, kas yra Kastyčio tėvas, apie kurį nieko neužsimenama. Taip atsirado spektaklis suaugusiems žiūrovams „Jūratė ir KasTautas“.

– Jūs lėlių spektaklius suaugusiesiems statėte net ir sovietmečiu?

– Taip, tačiau tuo metu tai daryti buvo draudžiama. Daugybę kartų tek davavo nešti sumany-

mą patvirtinti, bet sulaukdavau atsakymo, kad paprasčiausiai neturiu skonio. O spektaklis „Žemės dukra“ (tai Marcelijaus Martinaičio perrašyta „Eglė žalčių karalienė“) buvo įvertintas kaip juodas, nihilistinis. Jį leido parodyti vos kelis kartus, kad sugrižtu išleisti pinigai. Tačiau man susitikimas su pjesės autoriumi buvo labai svarbus, nors ilgai jį kamavau, vėliau net pats dirbau su senais jo rankraščiais, kūriau tekstus, improvizavau teatre. Pamatęs mano darbą, poetas parašė antrają dalį.

Aš labai vertinu bendradarbiavimą su M. Martinaičiu (pagal jo pjeses pastatyta „Pelenų antelė“, „Avinėlio teismas“, – aut. past.), Sigitu Gedą, kuris gal kiek suveldavo, sudėtingai parašdavo tekstus, bet leisdavo su jais daryti, ką tik noriu. Todėl ir atsirado spektakliai: „Ak vija, pinavija“, „Šokantis ir dainuojantis vieversėlis“, „Raudonligė“. Garsūs šių poetų vardai, jų priapžinimas padėjo lėlių teatre parodyti daugiau, nei šiaip buvo leidžiamos. Už jų pasislėpęs galėjau daug ką daryti. Kompozitoriai Mindaugas Urbaitis, Bronius Kutavičius, Faustas Latėnas taip pat lėlių teatre turėjo daug laisvés, galėjo kurti įdomius dalykus. „Pasaką apie stebuklingą berniuką“ pagal „Baltąjį Nieką“, galima sakyt, staciau kartu su B. Kutavičiumi, kuris surado pagrindinę muzikinę temą, o ne su S. Gedą. Taip

buvo padaryti labai populiarūs įrašai apie iki šiol „garsų“ Niekeli.

– *Šiandien mes kalbamės jūsų namų teatro „Paršiukas Ikaras“ patalpose. Tai ir jūsų namai, ir teatras. Kodėl jo prieikė?*

– Paprasčiausiai netekome darbo kituose teatruse. Dabar man gaila, kad savajį pradėjau kurti per vėlai, nes vis turėjau daug kitų darbų: scenografams Lietuvos dailės institute dėsciau lėlių teatro meną, buvau užsiėmęs kituose teatruse, ypač Jaumimo, kuriame atsidūriau, kai buvau išmestas iš „Lélės“. Kai nori imtis veiklos dramos teatre, turi pradeti nuo nulio ir pats prisiumti visą naštą, nes kiti dar nieko nemoka. Kita vertus, per visą sovietmetį buvau muštas ir muštrutas, kad galima mąstyti ir kalbėti tik taip, o ne kitaip, tad praradau ryžtą.

Buvo laikas, kai aplink mano namus gyvenantys rusakalbiai išsikraustė, todėl paskelbus nepriklausomybę galėjome nusipirkti ir iširengti tikrą privataus teatro salę, tačiau praleidome progą. Dabar mūsų namuose yra registruotas teatras, bet labai aktyviai veikti gyvenamajame name negaliame. Tiesa, turime suoliukų penkiasdešimčiai vaikų, kartais priimame žiūrovus, vis déltą dažniau patys važinėjame. Taip galima išsiversti su vienu geru spektakliu, o mes šiuo metu galime rodyti šešis. Néra paprasta, nes juos visus reikia kur nors

laikyti – taip ir guli sukišti mano stalčiuose ir palepėje. Dabar rodomas pagrindinis mūsų šešėlių spektaklis „Raudonkepurė“ visai „nesunkus“ – sveria vos 40 kilogramų. Anksčiau skraidydavome su juo į Švediją, Daniją, Maskvą, todėl turėjo sustilpti į iprastus lagaminus.

Geriausiai jaučiamės su šimto vaikų auditorija, nes nemégstame iprastų spektaklių, kai mes rodome, o vaikai sėdi išsižioję ir žiūri. Jie aktyviai dalyvauja spektaklyje ir su mumis bendrauja, todėl darbas įdomus ir lengvas, tereikia nuosirdžiai šypsotis. Taip pamatai labai skirtingų vaikų. Išairiatautė Vilniaus publika pati „sunkiausia“, o Kaune visai kitas pasaulus – itin geri vaikai. Tačiau būna ir nesusikalbėjimo. Kartą Klaipėdoje rengtame festivalyje niekaip nepavyko išjudinti žiūrovų – per daug „rimtų“ suaugusiųjų susirinko. Apskritai jaučiame, kad vaikai dabar aktyviai ir profesionaliai lavinami muzikos srityje, todėl drąsiai dainuoja ir kalba. Kartais pusę spektaklio patys papasakoja. Tai senas, bet labai geras metodas, kai salė ir scena tarsi rankomis susikabinusios.

– *Ar esate teatre susidūrės su nesékmėmis? Ar liko daug nerealizuotų sumanymų?*

– „Pienės pūko miestas“ 1971 m. buvo sugalvotas kaip vitražinių lėlių spektaklis, kurį režisavo Aurelijus Ragauskaitė. Tai begalinės vaizduotės menininkė. Tačiau pasirodo, kad lėlių teatre tokią žmonių ir jų idėjų nereikia. Aktoriai maištavo, vengė šiame spektaklyje vaidinti. Daugiau tokų režisierų man jau neteko sutikti. Tai vienas iš pavyzdžių, kaip galima nesusitarīti, nesusikalbėti teatre.

Apskritai visko, ką sugalvoji, padaryti niekada nepavyksta. Net geriausiai spektaklyje pasiseka pasiekti gal šešiasdešimt procentų to, ko norėtum. Tai kolektyvinis darbas, kuriame tiek daug susijusių svarbių dalykų, reikšmingas kiekvienas mažmožis.

– *Kokia gero spektaklio vaikams paslaptis, kaip galima ir privilioti žiūrovus, ir jiems nepataikauti?*

– Labai blogai, jei pradedama per daug galvoti apie žiūrovus, apie tai, kaip jiems ištkiti. Teatro misija skiriasi nuo vaikų darželio. Jei valstybė maitina ir šildo teatrą, Jame turi būti kuriamas tikras menas, o ne mėginama ką nors privilioti dėl pinigų.

– *Ačiū už pokalbį.*

Kalbėjosi Audronė MEŠKAUSKAITĖ
Kauno valstybinio lėlių teatro archyvo nuotraukos

16 Teatras

Petras BIELSKIS

Tarp dviejų imperijų

Nuolat persekioja kaltės jausmas, kad mes nedorai ir nesąžiningai elgiamės su savo didžiaisiais vyrais, kurie visą išmintį ir gyvenimą sudėjo ant Lietuvos valstybės arba mūsų dabartinio gyvenimo aukuro. Antaną Smetoną, vieną didžiausių mūsų valstybės veikėjų, iki šiol persekioja sovietinių laikų politinė retorika. Visi įvaizdžiai iškreipti, žemintantys – ballys, bégly, nevykėlis. Koks ten veikėjas ir kokia ten jo valstybė, jei pasiraitęs kelnes, basas kaip vaikigalis varlinėja ir ieško seklesnės brastos upeliūkstyje. Ir mirė kažkaip per žioplumą, užduso palepėje.

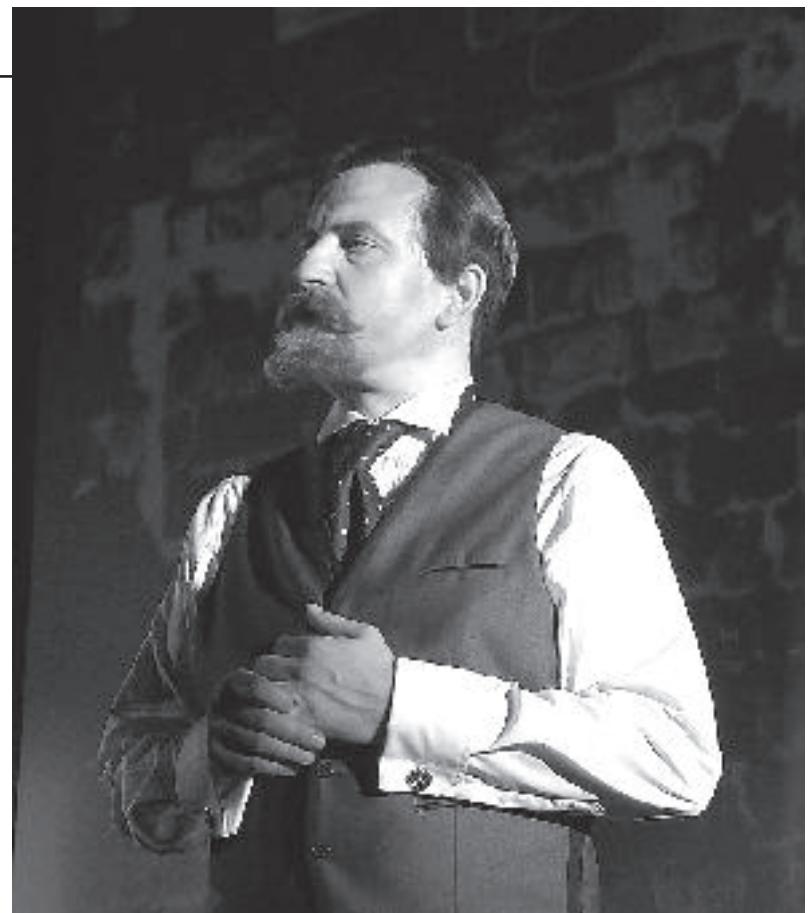
Viešpatie, bet juk yra visai kitoks gyvenimas, greta tų piktaivališkų pamfletų eina kita istorija, pilna pasišventimo ir valios. Dabar visame pasaulioje puikiai žinoma Rusijos specialiųjų tarnybų teroristinė neįtinkančią veikėjų naikinimo metodika. Pagaliau pavartykite dar bolševikų išleistą Lietuvos istorijos šaltinių VI tomą (*Lietuva buržuazijos valdymo metais 1919–1940*. Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla. Vilnius. 1961). Nėra sveikos vietas. Nota iš Vokietijos, nota iš Lenkijos, nota iš Sovietų Rusijos su griežtais nurodymais, kaip Lietuva privalo elgtis ir tvarkytis. Viduje nesutramdomai viską ardo stipriai Rusijos remiama neva Lietuvos komunistų partija. Kokie jų uždaviniai? 1927 m. LKP IV konferencija tiesiai, be užuolankų paskelbė 30 antivalstybinių tezių: „Reikia įkalti kylys tarp buržuazinės liaudininkų viršūnės ir tų juju masių, už susiartinimą su SSSR, sustiprinti kovą su klerikalizmu, populiarinti kaime SSSR žemės ir tautinę politiką, už darbininkų ir darbo valstiečių apginklavimą“ (358 p.). Sukurta centralizuota raudonųjų kuopelių sistema, kurios pagrindinis tikslas – ardyti ir griauti mūsų valstybę. Kokia ir kur būtų Lietuva, jei ne dvidešimt nepriklausomybės metų, kurių nuolatinis vedlys ir pagrindinis architektas buvo Prezidentas A. Smetona?

Prezidento garbė yra tautos garbė. Pirmiausia naikinama viršūnė, bitė motinėlė, vedliai.

Beatričė Grincevičiūtė su humoru yra sakiusi, kad jos optimizmo priežastis – žinojimas, kad ballionas negali pūstis be galio: didėja, didėja ir sprogssta. Ir dabar atsitiko kažkas neįprasto, svarbaus. Pa-

sirodė dramaturgo Gedimino Jankaus nauja drama „Kybartų aktai“ (2013 m.), tarsi atsidūsėjimas pavargusiai sielai. Tieki metų visokiais pavidalais pūstas antilietuviškumo burbulas subliuško, iškilo di-

delis ir doras žmogus, kuris savo talento jėga sugebėjo pasakyti kitą tiesą apie mūsų Prezidentą ir jo tragiską laiką, apie mūsų laiką, apie mus pačius. Daugybė lietuvių ilgai laukė nesulaukė to veika-

Antanas Smetona (Ramūnas Šimukauskas).

Augustinas Voldemaras (Saulius Bagaliūnas).

lo. G. Jankus išskelia mūsų dienų žmogaus aktualiaj, ir „norisi pažvelgti į lietuvių kaip į revoliucinį žmogų. Revoliucinių ne kurios nors ideologijos prasme, bet kaip žmogų, kuriame yra išsiveržęs nesunaikinamas impulsas kovoti prieš žmogaus teises paneigiantį despotizmą“ (V. Kavolis *Lietuvos kaip revoliucinės žmogus*. Margutis. 1963, Nr. 7, 9-13).

Pirmiausia sužavi G. Jankaus literatūriskai tvirta kovojančio Prezidento idėja. Bolševikams trukdė intelektualus, teisingas, filosofuojantis ir protinges Prezidentas. Jis simbolizavo ir patrauklią Lietuvą, kurią Rusija amžiu amžiaus, nuo Jekaterinos laikų, stengesi paneigtis ir ištinti iš žemėlapio. Neko nestebina, kad mūsų laikų politinio terorizmo pradininkai (B. Vološanskis *Tas žiaurus amžius*. Algarvė. 1998, p. 58) išstobulino tauty naikinimo būdus ir sugrižo prie Vakarų krašto (ヨーロッパの植民地) kolonijinio modelio – sunaikinti kultūros lietuviškumą ir įtvirtinti kirilicą. Suprantama, kodėl visokio rango raudonkuopininkai uolai kūrė anekdotinius mitus apie iškiliausią tautos žmogų. Tik sunkiai suvokiamas, kodėl, kokių tikslų siekiant tie sovietiniai mitai („ivedė autoritarinę režimą, cenzūrą, suvaržė opozicijos veiklą, uždraudė opozicines partijas, sugrąžino karą padėti, rėmėsi kariuomenė, policija, valstybės saugumu“; *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. 22, 2012, p. 140), dabartinių, jau savų kuopininkų patobulinti ir pagražinti, vis dar be jokios atsakomybės, legaliai pateikiamai kaip istorinė tresa.

Neįprasta ir veržli pjesės struktūra. Ir dramaturginė idėja asmenybės dramatizmą iš siužetinio lygmens perkelti į vidinio konflikto, savianalizės plotmę yra skaidriai nauja bei patraukli. Vienas žmogus be kariuomenės, be apsaugos, be jokių išteklių, be žemės, iš visų pusų apsuptas dviejų agresyvių žmogėdriškų imperijų, vis dar karštligiškai galvoja apie valstybę, apie galimus išsigelbėjimo būdus ar bent teisinį situacijos įvertinimą, juridinį okupacijos statusą. Asmenybės žūtbūtinumas arba kelio į neišvengiamą nužudymą pradžia. Žūtbūtinumas ateina irgi iš ten, iš sukilelio Kosto Kalinauskio paskutinio priesako prieš mirti: „Nes aš tau, liaudie, sakau iš po kartuvių, jog tik tada laiminga

gyvensi, kai ant tavęs nebebus maskolio.“

Analogiškas žūtbūtinumas pasikartojo partizaniniame kare – vienui vieni.

Kai kur be reikalo klaidinama, kad pjesėje svarbiausia „dviejų iškilių asmenybų susitikimas“. Istorikai to nebuvu ir autorius išmintingai to vengia, pjesėje šito nėra. Pagrindinis įvykis – valstybės griūtis. Prezidentas veikia apribotas laiko ir politinės situacijos. Tai diktuoja aukštą spektaklio ritmą, nervinė įtampa kaip mūšio lauke. Prezidentas retrospektivai grįžta mintimis atgal, aptinka ir patikrina oponentų, konkretiai Voldemaro, argumentus, konstruoja alternatyvas. Telefoninis ryšys sugrąžina į žemę, bet išsaugo anapusių poetiką, kontaktas tik garsinis. Šokinėjimas iš žemės rysio su kariškais į menamą minties diskusiją su Voldemaru sukuria dar didesnes dramatizmo prielaidas.

Beje, generolų smūgis, atsitraukimas ar pabėgimas, o gal išdavystė prašosi stipresnio akcento. Balsas irgi turi savo dramines galimybes. Žinomas įspūdingas teiginys apie Stalino reakciją į karo pradžios žinią – ilgai nieko nesako, tik alsoja į rageli (アラルタ). Politinė utopija ir bendražygiai išdavystė sustiprina Prezidento ryžtą pasirašyti aktus, kurių politinė vertė suvokiamai tik dabar. Ne bėgimas, o sąmoningas ir savižudiškas ējimas į Kybartų dokumentus, kurie užkrito kelią suktam tarpautiniams okupacijos įteisinimui. Ne perskaitymas, o pasirašymas – krauju. Tiksliau sakant, tais aktais Prezidentas pasiraše savo mirties nuosprendį.

Tai ne tik literatūrinis, bet ir moralinis iššūkis. G. Jankus sugriovė dešimtmeciais, o gal ir šimtmeciais įtvirtintas ir įsisenėjusias antivalstybines nuostatas, kurių, atrodė, niekas neįveikis.

Norint taip kalbėti apie istoriją autorui nepakanka vien mylėti Lietuvą. Reikia tikėti ja, būti gyva jos krauso, jos likimo dalimi.

Apie šią pjesę kuris laikas girdėjosi šurmuly. Vieni ją gyre, kiti kažko muistėsi, bet kad paimitų ir pakelty kaip vėliavą – nelabai.

Režisierius Vytautas Balsys pjesę apie Prezidentą A. Smetoną pakélé tarsi vėliavą. Tai kultūros istorija privalo atsiminti kaip reiškinį „Kūrybos

kelią pavadinčiau pasitikėjimo misterija“, – sako režisierius. Pasitikėjimas, kai visi pradeda kalbėti vienu balsu kaip Baltijos kelyje, Atgimimo mitinguose, Joninių naktį... Tas pats pasitikėjimas, kai režisierius V. Balsys statė Juozo Marcinkevičiaus „Erelnycia“ (1985), Balio Sruogos „Baisiąją naktį“ (1988), Algirdo Landsbergio „Penki stulpai turges aikštėje“ (1989) arba filmus apie mitologiją bei Nemuną, šventąjā mūsų upę (1989), „Bernardo Brazdžionio sugrižimai“ (2001). Menas kaip reliquia – žmonės turi būti vieno tikėjimo.

Sakoma, kad pusė darbo režisierius nuveikia paskirstydamas vaidmenis. Čia irgi labai svarbus bendras tikėjimas. Ramūnas Šimukauskas neabejotinai jau priklauso didžiųjų lietuvių aktorių kastai. Jis pasižymi didele vidine jėga ir įtaiga, virtuoziškai jaučia formą ir subtilią pilietinę atsakomybę. „Aš – A. Smetonas puseje“, – teigia aktorius. Vadinasi, jis Prezidento vaidmeniui ieškos intelektualių bruožų, vyraus idealizmas, atkaklumas. Ikonografiškai vaidmuo sukurtas nepakartojamai tiksliai, sukreiciamai.

Tik, manau, šiame spektaklyje svarbesni vaidmenų galėtų atliliki politinės Prezidento temperamentas, jo valios tapatumas ar atitikmuo. R. Šimukauskas aktorinė prigimtis gana ugninga, bet atrodo, kad, saugodamas išorinį tapatumą, jis vengia charakterio proveržių. Išorinis piešinys, sunertos rankos, lėtas žingsniavimas, mąslumas, įsiklausymas, ko gero, ateina iš Prezidento sodetiškos pašaulėjautos, iš Užugirio patirties, bet A. Smetona buvo ir įtaigus oratorius, dalyvaudavo karštuoose disputuose, kelis kartus net buvo suimtas. Ugninės ir aštrus R. Šimukauskas žvilgsnis beveik nepanaudojamas kaip ginklas. Gal dėl to kartais Prezidento sąskaita iniciatyvą perima Voldemaras.

Opozicijai visada lengviau. Aktorius Saulius Bagaliūnas, kuriantis Voldemaro vaidmenį, sumanai naudojasi ironija, agresyvia laikysena, meistriškai pagautu panašumų bei valdomu charakteringumu ir nesunkiai ima dominuoti. Jo funkcija pjesėje tarsi būtų tik katalizatorinė; dialogas, kuris įvyko ar galėjo įvykti kitu laiku ir kitoje vietoje, dabar, po griūties, atgyja aštriai ir skaudžiai, kaip ikaltis. Voldemaro tekstus atsirenka arba atmeta, praleidžia, gal net nutraukia, tarsi ištirna tik pats Prezidentas. Atgyjantis arba atkuriamas pokalbis yra kitoks. Čia daug vienos metateatrinei kalbai.

Gal į siužetinį pasakojimą traukia dekoratyvinis spektaklio sprendimas (dailininkė – Inga Kazemienė-Žukauskienė), siūlantis daug įdomių buitinų elementų: labai materialus pasienio užkardas, lauko telefoninė įranga, šviesų gaubtai. Visgi pjesė kalba ne apie materialų pasienio, o apie minties, elgesenos, valstybės vertybų užkardą. Tą mintį sustiprina trečiojo personažo Paternalijaus (aktorius Remigijus Endriukaitis) kaip sceninio ženklo panaudojimas. Žmogus gabai atlieka sceninio revkivito vaidmenį. Tokia jo įdomi dramaturginė funkcija. Aktoriaus personažai-ženkrai (Pilsudskis, Paleckis, Hitleris) neplėtojami, o tik dermai atsako į Prezidentui rūpimą klausimą, pastūmėja intrigą ir dingsta.

Pagrindinė, būtiniausioji teatro sudedamoji dalis – žiūrovai. Kaunas vėl parodė, kad yra mūsų miestas, kad jis gyvas ir galingas.

Gerą valandą prieš spektaklį ties kino teatru pagyvėjo Laisvės alėja. Pasipuošusios jaunos moterys, lydimos elegantiškų vyru, oriai plaukė į šventę. Pasirodė miesto meras Andrius Kupčinskas su šeima, parlamentarai; draugų būryje, gerbėjų apsuptyje į sveikinimus atsakinėjo autorius. Šventė, gėlės. Didžiulė „Romuvos“ salė sausakimša kaip gerais laikais. I miestą grįžo Prezidentas. Koks džiaugsmas: jų čia dar visi prisimena ir myli.

Raimundo KAMINSKO nuotraukos

Paternalijus (kairėje) – aktorius Remigijus Endriukaitis.

18 Vilniaus langas

Andrius JAKUČIŪNAS

Daug, mažoka, šiek tiek

Pastarąjį savaitę pačiu svarbiausių sostinės kultūros įvykiu be konkurencijos tapo tarptautinė meno mugė „ArtVilnius'13“, tradiciškai vykusi „Lietexpo“ parodų rūmuose. Nereikia abejoti, tai įvykis, kuriam tikrai ilgai ruoštasi ir apie kurį teoriškai būtų galima nemažai kalbėti, nes išpūdžiu daug. Tačiau kalbėti sunku: taip pat tai įvykis, kurio nesiseka apibrėžti kitaip, negu vien kiekybė atspindinčiomis kategorijomis – daug (žmonių, paveikslų, apdovanojimų, išleista pinigų *etc.*), mažoka (naujovių), šiek tiek (nuobudulio) ir t. t.

Truputis sausos informacijos: menininkų darbus mugėje pristatė 50 galerijų iš 11 pasaulio šalių (36 galerijos iš Lietuvos ir 14 užsienio), jas atrinko autoritetinė komisija (tapytojas Algirdas Griskevičius, menotyrininkė LDS leidyklos vadovė dr. Danutė Zovienė, LMGA prezidentė, „ArtVilnius'13“ vadovė Diana Stomienė, menotyrininkai Ernestas Parulskis ir Sonata Baliukaitė). Taigi buvo ką aplankytai.

Vis dėlto bandymai ieškoti kokio nors ryškaus mugės individualumo tikriausiai būtų nedavę rezultatų: bet kokia mugė, – ne išimtis ir mums, literatūros žmonėms, neva svarbesnė knygų, – tuo ir pasižymi, kad visų pirma yra komercinis, o ne meno renginys (nors šiodyni funkcijos gražiai derinamos). „Menišumas“ cia labiau iliuzinė; netgi būtų galima sakyti, nors tai, ko gero, manieringa, kad meno mugės diena nelabai skiriasi nuo eilinių „Maximos“ ar „Rimi“ parduotuvės dienos, tik tiek, kad čia gerokai didesnės kainos, todėl didžioji dalis lankytojų, dideliam savo pačių nusivylimui, negaliapti pirkėjais.

Šiaip ar taip, turbūt dera pasitikėti organizatoriais, kurie tvirtina, jog ši mugė plečia Baltijos regiono meno rinką, didina turistų ir užsienio svečių srautus (anot jų, kadangi Vidurio Europoje nėra tokios mugės analogų, „ArtVilnius'13“ ateityje gali padėti Lietuvai sukurti didelę pridėtinę ekonominę ir kultūrinę vertę). Bet, aišku, nereikėtų galvoti, kad tai nutiks tarsi burtų lazdele mostelejus – net jei ta lazdelė būtų tokia aukšta ir masyvi kaip kontroversiškosios „Krantinės arkos“ (*liaud. vamzdžio*) autoriaus V. Urbanavičiaus paspeštasis masalas tikriems vamzdžių mėgėjams – dešimties metrų aukščio, trijų metrų pločio, tris tonas svestanti skulptūra „Špūlė“.

Tiesa, kas nors kuo nors vis dėlto turbūt mojo, nes kalbama, kad darbus tikrai nebilogai pirkо – parduota daugiau kaip 100 kūrių už daugiau nei pusę milijono litų, dar dėl maždaug keturiaskesimties esą vykstančios derybos. Pranešama, jog didžiausio kolekcininkų démešio sulaukė ukrainiečių galerija „Tsek“, kuri ir pernai galėjo pasigirti puikiais rezultatais. Jos pristatyto ukrainiečių dailininko Jevgenio Petrovo akvareles ir skulptūras pirkо kolekcininkai iš Latvijos ir Lietuvos. Buvo paklausūs ir danų

galerijos „NB“, italų „Uofabric“, baltarusių „Y“ atsivežti darbai.

Lietuvos galerijos taip pat dziaugėsi mugės rezultatais ir pastebėjo, kad populiariausi – tapybos darbai, nors pirkо ir fotografijas bei skulptūras. Portale *diena.lt* radau informaciją, kad daugiausia kūrių pardavė galerija „Menų tiltas“, „Klaipėdos galerija“, Kristina Norvilaitė, taip pat neblogai buvo perkami Augustino Savicko, Virginijaus Viningo, Sauliaus Vaitiekūno, Mariaus Jonučio, Egidijaus Radvensko, Vilmanto Marcinkevičiaus, Mariaus Martišuneno, Rūtos Katiliūtės, Daliaos Kasčiūnaitės, fotografų Arturo Valiaugos, Arūno Balčėno, jaunųjų menininkų darbai.

Kaip ir kasmet, komisija atrinko geriausias mugės galerijas ir menininkus. Geriausiu Lietuvos menininku paskelbtas Raimondas Gailiūnas („A galerija“, Panevėžys). Geriausio užsienio menininko titulas atiteko tapytojui Mikolai Bilousui (galerija „Tsek“, Ukraina). Geriausias Lietuvos jaunasis menininkas (iki 35 m.) – Jonas Aničas („Titaniko“ parodų salė, Vilnius). Geriausias užsienio jaunasis menininkas (iki 35 m.) – Zaida Gonzalezas (galerija „Serpente“, Portugalija). Geriausia Lietuvos galerija – Vilniaus grafikos meno centras. Geriausia Lietuvos jaunasis menininkas (iki 35 m.) – Laimos Drazdauskaitės tapyba (galerija „Aukso pjūvis“, Kaunas). Geriausia skulptūra – Kęstučio Svirnelio „Senis besmegeinis“ (Vilniaus grafikos meno centras). Geriausia instalacija – Rimė Sakalausko „Elektrinės šviesos revoliucija“ (galerija „Meno niša“, Vilnius).

Geriausią menininką bei galeriją rinko ir žiūrovai. Daugiausia balsų lankytojai atidavė Barborai Gediminaitei, kurią pristatė Vilniaus dailės akademijos tekstilės galerija „Artifex“. Savo favorite žiūrovai pripažino Vytauto Didžiojo universiteto meno galeriją „101“ iš Kauno, kuri demonstravo Renatos Vickevičiūtės instaliaciją „Sovietinė romantiika“. Iš viso balsavo 7000 lankytojų.

Šiominis dienomis sostinės gyventojai galėjo pamatyti vienos garsiausių mūsų dienų šoko trupių „Sasha Waltz & Guests“ iš Vokietijos populariausiai

spektaklį „Kūnai“ (vok. „Körper“). I šoko istoriją jėjes ir i šoko studijų programas ištrauktas spektaklis sukurtais 2000 m, jis jau parodytas apie 180 kartų daugiau nei 30 šalių esančiuose 48 miestuose. Intriguojantis faktas: dėl gastrolių mūsų šalyje Kauno šoko teatras „Aura“ ir Lietuvos šoko informacijos centras su S. Waltz trupe derėjosi apie dešimtmjetį.

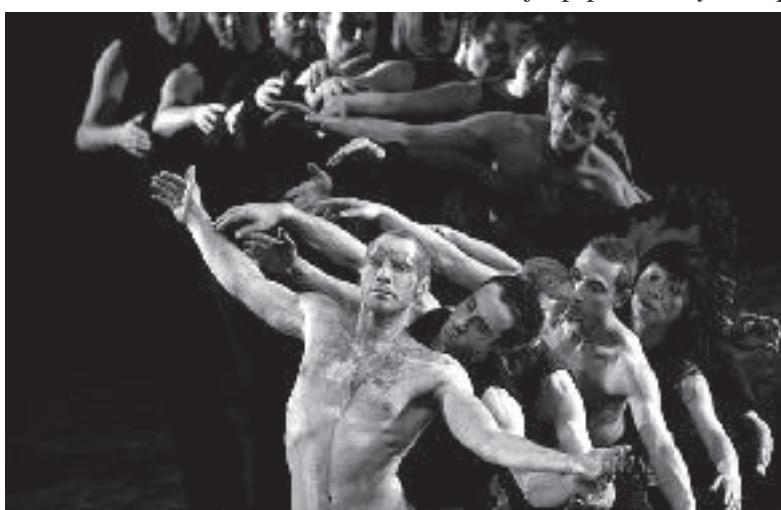
Anot S. Waltz, spektaklyje, kurį iš pradžių norėta pavadinti „Žmogus“, esama kelių potemų: viena jų susijusi su žmogaus anatomija – nervų sistema, kraujo apyta, raumenimis, kaulais, vidaus organais ir didžiausių žmogaus kūno organu – oda; kita spektaklio dalis – mokslinis požiūris į kūną, medicininis kūno stebėjimas. Pasak spaudos informacijos, „Kūnuose“ yra detalių iš choreografijos, kurto Berlyno žydų muziejui. Ten režisierė tyriė holokausto temą: abstrakčiais vaizdais kalbėjo apie auką, nusikaltėlį ir atsakomybę. „Kūnuose“ tai – trečioji dalis.

Beje, režisierė teigė, kad Vilniuje rodytame spektaklyje nėra seksualumo, nors artistai šoka apsinuoginę – pasak jos, stengiasi parodyti kūnų natūralumą.

Birželio 30 d. judriausioje sostinės vietoje, Vilniaus g. 10, ant verslo centro „Centro pasažas“ sienos atidengta nauja skulptūra „Sékmės pilvas“. 40 cm dydžio bronzos bareljefas, kurį sukūrė skulptorius Romas Kvintas, visų pirmą skirtas liesti – tai esą atnės sékmę ir padės igyvendinti užsibrėžtus tikslus. Skulptorius kartu su kūrinio iniciatore, jau no verslo bendruomenės telkėja ir „BZN Start“ režaktore Živilė Glaveckaitė tiki, kad Vilniui naujas objektas suteiks žaismingumo ir taps traukos objektu.

„Aš pats tikiu sékmę. O jei mieste bus kūrinys, kurį palieitus galbūt pradės labiau sektis, kodėl jo nepagloscius? Tai – daug geriau, nei vėliau galvoti: „O galėjau...“ Visiems svarstantiesiems apie savo verslą ar jį jau kuriantiesiems ir trokstantiesiems sékmės palinkėciau dviejų dalykų: turėti svajonę ir tikėti ja“, – žiniasklaidoje cituojamas apie 10 skulptūrų ir keliolika bareljefų Vilniui sukūrės menininkas.

Beje, „Sékmės pilvas“ turi ir savo legendą, ją skulptūros sumanytojams perdaė Žmogaus studijų centro vadovas dr. Gintaras Chomentauskas. „Esu girdėjės pasakojant apie seniai Vilniuje gyvenusią skurdžią šeimą. Ji vos sudurdavo galą su galu, vaikai lakstė apdriskę ir alkani. Bet, visų nuostabai, mažieji augo nepaprastai gabūs, o subrendę tapo turtingais pirkliais ir nagingais amatininkais, gaminančiais aukštumenei madingiausius daiktus. Sakoma, tos šeimos istorija susidomėjo ir Vilniaus burmistras, pats nutarės paklausti motinos, kokia jos auklėjimo paslaptis. „Kiekvieną rytą būsimam pirkliui, kai jis dar gulėjo lopšyje, paglostydavau pilvuką, o juvelyrui – rankeles. Ką glostai, tas ir auga“, – atsakiusi moteris ir paglosciusi burmistrui galvą.“

Aldona RUSECKAITĖ

Donelaičio būrai, pavirę gandrais

Kai prieš pat Jonines per alsius karščius trejetą dieną keliauome po Karaliaučiaus sritį Kristijono Donelaičio keliais, stebėjome gandrų gausa – dar niekur jų tiek nebuvome matę. Ant elektros stulpų, apgriuvasių bažnyčių, namų stogų, medžiuose – visur gandrų lizdai, snapus kelia jaunoji karta, tévai pasikeisdami neša maistą. Galop supratome, kodėl šis kraštas tokis gandringas – daugybė laukų nemačia jokios melioracijos, nedirbamų, pelkėti, tyla ir ramybė, aplinkui varlių varleių – tad ko gi neponauti čia gandram? Nusprenāme, kad K. Donelaičio laikais šiose žemėse tiek buvo būri, kurie dabar skrai do gandrais...

K. Donelaičio ženklai

Mūsų kolegiška muziejaus ketveriukė – ekspedicijos vadovė Audronė Gedutienė, fotografas Zenonas Baltrušis, vairuotojas Romualdas Antanaitis ir šių eilučių autorė – turėjome pagrindinį tikslą: pervažiuoti K. Donelaičio memorialinėmis vietomis, rasti dar kokių ženklų, užfiksuoti, fotografioti. Žinoma, laikas labai tolimas ir autentiškų detalių likę minimaliai. O dar prisimindami šio krašto sudėtingą istoriją turime suprasti, kad čia gyvenimas vertesi kūliais ir apsi vertė netgi daugiau negu 180 laipsnių.

Pirmasis aplankytas miestas – Stalupėnai (Nestorov). Jis labai svarbus K. Donelaičio biografijai, nes 1740 m. vasario ménnesį poetas, baigęs Karaliaučiaus universitetą, atvyko čia ir gyveno iki 1743 m. liepos. Jis dirbo kantoriumi, grojo vargonais, vadovo bažnyčios chorui, Stalupėnų mokykloje mokė vaikus muzikos, po metu, mirus mokyklos vedėjui, perémė jo vietą, vedė buvusio vedėjo našlę Reginą. Per Antrajį pasaulinį karą Stalupėnai labai nukentėjo, buvo nugrauta ir bažnyčia, ir mokykla. Jokių užrašų ar ženklų čia, žinoma, neradome, bet visgi išsiaiškinome, kurioje vietoje stovėjo bažnyčia ir mokykla. Kitą dieną per susitikimą su konsulu Vaclavu Stankevičiumi sužinojome, kad remontuojama Stalupėnų biblioteka bus pavadinta K. Donelaičio vardu. Tai tikrai būtų puikus gestas, pagerbiantis mūsų klasiką.

Užsukome į Mielkiemį (Kalinino). Per stebuklą čia ant kalnelio išlikusi 1692 m. iš lauko akmenų ir plytų pastatyta bažnyčia, kuri paversta sandėliu, tačiau išorė išsilaiküsi gana gerai. Šis bažnytkaimis nuo Tolminkiemio nutolęs tik devynis kilometrus, tad tyrinėtojai yra beveik tikri, jog bažnyčioje ne kartą lankési ir K. Donelaitis, nes joje tuo metu pastoriumi buvo P. G. Milkus, Biblijos bei giesmių į lietuvių kalbą vertėjas. Dabar Mielkiemis – mažutis dulkėtas kaimelis, aptūptas gandrų ir savų ištamtumų, kai moterys vyruo namo varosi uždroždamos rykštaite...

Šiek tiek supainiodama maršruto tvarką pristatau, kad mūsų kelias siekė ir Valtarkiemę (Olchovatka). Šis miestelis Lietuvos kultūros istorijai labai svarbus, čia būtų galima minėti daug pavardžių, tačiau mus domina K. Donelaitis. Beje, dabar šioje vietoje nėra nei miestelio, nei kaimelio, istoriją mena tik sena bažnyčia, pastatyta 1607 m. ir suremontuota 1753 m. Bažnyčioje taip pat iškurtas sandėlis, o aplinkui – tik krūmai ir pelkės. Ir mūsų didžiojo klasiko K. Donelaičio žingsnių čia niekas neženklinia, tad bandome rekonstruoti patys. Iki Tolminkiemio vienuolika kilometrų, čia klebonavo kalbininkas, tauotosakininkas, vertėjas Piliapas Ruigys, pas kurį K. Donelaitis svečiuodavosi, o 1746 m., šiam sergant, jis bažnyčioje pavadavo... Taigi taip išeina, kad mes dar turime bažnyčią, kurioje Mišias laikė K. Donelaitis! Po P. Ruigio mirties 1749 m. mūsų klasiko ryšiai su

Valtarkiemiu nenutrūko, jis lankė ir kitą pastorium – Joną Kempferį, o 1779 m. K. Donelaitis iš šia bažnyčią įvesdinė kunigą Joną Gotfridą Jordaną. Nepaisant pastarojo jauno amžiaus, poetas su Jordanu bičiuliavosi ir nuoširdžiai susirašinėjo, iš laiskų galima atskleisti nemažai K. Donelaičio biografijos faktų. O po klasiiko mirties jo našlė didelę dalį archyvo, taip pat ir „Metų“ rankraščius, perdayvė kunigui Jordanui. Vadinas, Valtarkiemje kuri laiką buvo ir brangiausias turtas – poemos originalūs rankraščiai. Kol kas šia vietovę saugo tik gausi gandrų kariuomenė...

Užsukame į Gumbinę (Gusev). Čiagi miesto centre mus pasitinka pats K. Donelaitis – stovis jo biustas, netoli esančios lenta, paaiškinanti, jog jis esąs pasaulinės literatūros klasikas. Teisingai! Gumbinė téra už penkių kilometrų nuo gimtujų Lazdynelių, todėl šio miesto senojoje bažnycioje 1714 m. jauniausias, septintasis Donelaičių vaikas pakrikštystas Kristijono vardu. Bažnyčia sugriauta po Antrojo pasaulinio karo, jos liekanų nebéra. Tačiau ženklai, skirti K. Donelaičiui, malonūs ir svarbūs.

Siekiame poeto ištakas – Lazdynelių kaimą (netoli Višniovkos), kuriame 1714 m. sausio 1 d. gimė mažasis Kristijonas. Tėvų namuose jis gyveno iki 1731 m., paskui išvyko mokyties į Karaliaučių. Žinoma, šiuo metu aplinkui tik pelkėti nedirbamai laukai, buvusio kaimo nematyti ne ženklo, bet K. Donelaičio téviškė žymiai paminklinis akmuo, kurio architektas Napalys Kitkauskas, o meistras Vilius Orvidas, ir 1989 m. pavasarį pasodinti 275 ažuoliukai – dabar jau gerokai pasistiebę ažuolai. Kai kaičiųjų nerasdami Lazdynelių, nes nuo pagrindinio kelio néra jokios rodyklės, paklausti žmonės mums pataré: stebékite pakelės – pamatyse ažuolyną. Taip ir suradome.

Be abejo, pagrindinė vieta, į kurią ir plaukia lietuvių, tik, žinoma, tada, kai gauna vizas, yra Tolminkiemis (Čistyje Prudy), kuriame K. Donelaitis gyveno 37 metus, tik vieną kartą per tą laiką buvo išvykęs į Karaliaučių pas brolių... Nebeprimsiu K. Donelaičio gyvenimo Tolminkiemje, šiuo atveju mums labiau rūpi, ar čia jaučiamas, kad netoli klasiko 300 metų jubiliejus. Tačiau kol kas jokių artėjancios šventės ženklų néra, dar nejusti nei pasiruošimo, nei šurmilio. Darbuotoja atrakina duris į šaltą ir drėgną K. Donelaičio bažnyčią. Ekskursijos mes neprāsome, tyriejame viską ramiai ir iš lėto. Nežinau kelintais metais atverta ekspozicija mums, muziejiminkams, atro-

do baisiai liūdna, apleista, fiziškai ir morališkai pasenusi, eksponatai visaip išsikraipę, mums jų gaila... Gal jau būtų geriau tokiai ją išardytį, pasaugoti eksponatus, ypač rankraščius, originalias iliustracijas, netgi knygą. Tačiau gelbsti kilnojamąjį paroda, skirtą K. Donelaičio jubiliejui, parengtą Kaliningrado ir Lietuvos kultūros institucijų, labai skoningu, informatyvi ir turininga. Kriptoje prie klasiko kapo pamerktą gėlių. Mes, kaip kokie K. Donelaičio medžių gandrai, stypčiojome po pievas, apėjome visus pašalius, pakraščius, pasivaikščiojome pastorius statytų našlių namų pamatais, pasėdėjome ant jo statytos mokyklos pamatą, glauštėmės prie senų šventoriūs ažuolų tikėdami, kad jie sodinti poetą, apžiūrėjome restauruotą kleboniją ir jos ekspoziciją. Kai ruošėmės į šią ekspediciją, kolegė Audronė sunerimo, jog Tolminkiemio bažnyčią ketinama nuo birželio 1 d. uždaryti didžiajam „jubiliejiniam“ remontui, tačiau atsirado kažkokiu kliūčiu, ir šis procesas kol kas nevykssta. Niekas dabar nesiryžta saktyti, kada galėtų prasideti ir baigtis bažnyčios sutvarkymas, kada išvysime naujaą ekspoziciją.

Karaliaučiuje K. Donelaitis apie dešimt metų krimto mokslus, igijo aukštąjį universitetinį išsilavinimą, bet galbūt labiausiai jaunojo studento žingsnius mena grindinio akmenys, nes autentiškų vietų ir pastatų neišlikę.

Susitikimai

Ekspedicijos metu įvyko keletas svarbių ir įdomių susitikimų, kurių pagrindinis organizatorius buvo Lietuvos kultūros atašė Kaliningrade Romanas Senapédės. Jis mums bičiuliškai padėjo, patarė dėl maršruto, globojo Kaliningrade. Vieną rytmę išgerinti puodelį kavos ir pabendrauti mus į Lietuvos konzulatą pakvietė generalinis konsulas Vaclavas Stankevičius. Pasikalbėjome apie meną, literatūrą, ekonomiką. Be abejo, ir apie K. Donelaitį, jo jubiliejų. Ponas konsulas žino visas problemas, seka pasiruošimą sukakčiai, ne kartą buvo Tolminkiemje, tikisi, jog viskas bus padaryta laiku ir bažnyčia taip pat bus atnaujinta. Žinoma, visus kultūrinius ryšius mezga ir kuruoja R. Senapédės – ir Karaliaučiuje, ir Tolminkiemje jau pulsuoja K. Donelaičio jubiliejiniai renginiai: vakarai, plenerai, parodos, kūrybos vertimai į rusų kalbą.

Tos pačios dienos vakarą susitikome ir su mielu būreliu Kaliningrado inteligentų, kuriems rūpi tiek saitai su Lietuva, tiek K. Donelaitis. Mus į savo rezidenciją pakvietė Kaliningrado srities rašytojų sąjungos pirmininkas Borisas Bartfeldas, čia buvo Kultūros fondo pirmininkė Nina Peretiaka, pora bibliotekos darbuotojų, kartu pavakarojo ir R. Senapédės žmona Egle. Tikrai jaudino kaliningradiečių supratimas, meilė ir pagarba K. Donelaičiui, išsamios žinios apie klasiką, planai ir pasiūlymai, kaip paminėti iškilijį jubiliejų. Jie svarstė, diskutavo, kaip kitais metais suaktyvinti muziejaus veiklą Tolminkiemje. Galbūt ten kviečia jaunus filologus, kurie Kaliningrado I. Kanto universitete mokosi lietuvių kalbos, juos uždegti, paskatinti, sudominti...

Supratome, kad Kaliningrade Lietuva ir K. Donelaitis turi nuoširdžių draugų ir šventė tikrai įvyks. O mes pakvietėme rašytojus iš poeto žemės atvažiuoti į Kauną.

Autorės nuotrauka

20 Muzika

Dzūko (Petras Bingelis) ir Žemaičio (Petro Vyšniausko) rungtynės tarmiškose linksmybėse Žemaitkiemye.

Žemaitkiemio scenoje skamba Vidmanto Bartulio „Mūsų Lietuva“. Solistai Kazys Stonkus (akordeonas), Eugenija Bendoriūtė (aktorė), Veronika Povilionienė (dainos, šnekos).

Muzikinė birželio panorama

Agnė Doveikaitė-Rubinė ir Danielis Rubinas.
Atlikėjų archyvo nuotrauka

Atkelta iš 5 p.

– Papasakokite apie šio projekto idėją ir įgyvendinimą.

– Grigališkojo choralo ansambluje „Frankfurter Choralschola“ giedu nuo pat jo įkūrimo 2005 m. Jau kurį laiką buvau raginama viename projekte susieti senają ir siuolaikinę muziką, ir pagaliau 2012 m. tai įvyko! Septynių dalių ciklą „Vidi Aquam“ dedikavau mūsų vadovui, žymiam mokslininkui, choralo tyrinėtojui Godehardui Joppichui, šią žiemą šventuosi 80-metį, išreiksdama didžiulę padėką už atskleistą choralo gelmių prasmę. Kiek anksčiau „Frankfurter Choralschola“ yra parengusi „Vidi Aquam“ programą iš grigališkojo choralo giesmių, susijusių su vandens, kaip tikėjimo šaltinio, simbolika. Tarp giesmių skambėjo videomenininkės ir obojininkės Susanne Kohnen improvizacijos. Mano ciklas, kitaip nei jos projektas, – ne spontaniška reakcija į giesmes, bet kruopštaus įsigilinimo į jas rezultatas. Todaug laiko prieš kurdama praleidau studijuodama grigališkojo choralo natas – neumas, pati giedoju ir klaušiausi prof. G. Joppicho analizės bei atradimų. Kiekvienai giesmei norėjos individualios, mano pačios išmedituotos meninės išraiškos. Aš mintyse tarsi pratesiu giesmių skambėjimą ir jose užkoduotą liturginio žodžio prasmę.

Ilgai masiciau apie instrumentus. Fleitas pasirinkau dėl to, kad jos labiausiai atitinka žmogaus balso diapazoną: nuo žemų vyriškų natų (bosinė fleita) iki aukš-

tų moteriško soprano gaidų (fleita piccolo). Be to, šiltas jų tembras primena žmogaus balso iškalbingumą. Kita vertus, fleita ypač „lanksti“, tinkama choralo melodiniems linijoms. Premjeroje dalyvavo fleitų kvartetas „Just4Flutes“, keturių jaunos, gabios vokiečių muzikės, itin įsigilinusios į muziką ir į mano pastabas. Šis projektas tris kartus nuskambėjo Vokietijoje – Frankfurte prie Maino ir Fuldoje, o šią vasarą jis aplankė tris festivalius Lietuvoje: Pažaislio, Paežerų dvaro ir Ty-

tuvėnų. Vieną koncertą surengėme ir Vilniuje, Šv. Ignoto bažnyčioje. Džiugu, kad kartu su mūsų gabiais atlikėjais V. Sriubikiu, G. Gelgotu ir V. Gigniu pasirodė ir pirmaja fleita premjeroje grojusi Polina Bluthgen.

– Tad, jūsų manymu, įmanomas epochų dialogas grigališkojo choralo plotmeje?

– Kaip jau sakiau, man buvo svarbu įsigilinti į grigališkojo choralo giesmes. Su juo negalima „konkuruoti“, galima tik savitai perprasminti ir su didele

600-metį švenčiančioje Kauno arkikatedroje dainavo Karališkojo Holloway universitetos choras iš Didžiosios Britanijos.

Algirdas Budrys.

pagarba toliau rutulioti. Kadangi visa jungianti tema yra vanduo – *Aqua*, mano muzikoje nuolatos jaučiamas jo judėjimas, perteikiamas fleitų tremolo, kiekvienoje dalyje vis kitaip varijuojamas ir dramaturgiškai plėtojamas. Pacituosiu prof. G. Joppicho išsakytais mintis: „Man labai svarbu, kad solisto vaidmuo būtų paliktas choralui, kad įterpti kūriniai neužgožtų giesmės prasmės. Kad girdētume muziką, kuri, nuskambėjus grigališkajam choralui, lyg iš jo atgarsiu pradėtų kilti ir pagarbiai tėstų chorale išsakyta mintį. Visa tai aš išgirdau Jūsų kūryboje. Tai vienintelis ir idealus šių dviejų stilių mišinys, kai nebandoma pasakyti ko nors naujo, kontrapunktuoči, bet toliau teisiama jau išsakyta mintis. Jūsų muzikoje ryškiai juntamas supratimas ir mokėjimas perskaityti giesmės tekštą. Jums pasisiekė neužgožti choralo ir perteikti tai, kas lieka mūsų mintyse išklausius liturginių tekstų. Svarbiausia visą dėmesį sutelkti į choralo tekštą, o ne į melodinių įmantrybių demonstravimą. Juk mūsų sielos gieda Dievo žodžius, o ne garsus.“

Ši stiprū kultūrinj, dvasinių ir muzikinį potyrį iрėmino ne tokie išradinė koncertai. Kažin, ar Borowskijų šeimai vertėjo pasivadinti „Amerikos virtuoza“ – kartais daugiau virtuoziškumo gali pamatyti kad ir Muzikos akademijos studentų koncerte. Kita vertus, gražus svečių iš Baltimorės polinkis pasitelkiant muziką vienyti įvairių kraštų žmones, taip pat sveikintinas jautrus Gedulo ir vilties dienos paminėjimas. Tik gaila, kai šie bendražmogiški siekiai nebuvo paremti aukštū profesionaliu menu, teko klausytis mielo šeimyninio muzikavimo...

Novgorodo (Rusija) filharmonijos kamerinio orkestro atliki kūriniai iliustravo pasirinktą idėją, kurią galėtum traktuoti itin įvairiai. „Nykstanti natūra“ – tai ir XX a. pradžijoje pamažu nykstantis natūralus peizažas, ir maždaug tuo pačiu laiku iš muzikinių partitūrų „dingstančios“ tonacija ir melodika, ir pašaulinių karų inspiruota žmogaus psichinės bei emocinės sferų kaita. Programoje skambėjo žinomų ir pirmaisky girdėtų šio tarpsnio kompozitorų opusai, kiekvienas su ypatinga sukūrimo istorija. Deja, teko išsikinti, kad dirigentas Jurijus Serovas (pernai matytas Pažaislio scenoje) nepatobulino šio savo daugibriaunės veiklos baro. Turbūt todėl jo vadovaujamam orkestriui trūko spalvų, jėgos, kulminacijų, ir, nepaisant gabiu solistų bei įdomios programos, ryškumo. Už muzikinį daug svaresnis buvo informacinius-istorinis koncerto užtaisais.

Manau, rima siūlymė sensacija galima laikyti „žmogaus-orkestro“ pasirodymą. Sergejus Malovas (Rusija), tris dienas prieš savo koncertą atšventęs trisdešimtmetį, gyvena ir dirba Berlyne, nuolat koncertuoja Vokietijoje, Japonijoje, Ispanijoje, gastroliuoja ir kitose šalyse, ieškodamas sau nišos bei auditorijos. Su Kauno publiką, kaip prisipažino atlikėjas, jis „atliko eksperimentą“; pamažu atskleisdamas įvairiapusis talentus, veik užbūrė klausytojus inteligencijos ir paprastumo deriniu. Vakaro pradžijoje įvertinome jį kaip pašnekova, laisvai bendraujanči rusų ir anglų kalbomis (iš jo mokamų šešių). Kiek vėliau nustebino laimėtų tarpautinių konkursų sąrašas (tarp jų – ir trečiojo Jashos Heifetzo konkursas Vilniuje 2009 m.), galiausiai sužavėjo išskirtinis gebėjimas – virtuozinis kelių instru-

mentų valdymas. Charizmatiškas jaunuolis įvairių epochų ir šalių muziką atliko smuiku, barokiniu smuiku, altu ir *violoncello da spalla*. Atrodyt, neaprépiama buvo jo „Smuiko kelionės“ geografija: Airija, Italija, Vengrija, Bulgarija, Ispanija, Rusija; nepaprastai greitas instrumento persikūnijimas į kitus – bulgarų smuiku gadulką (P. Christovskovo kaprisai), ispanų gitarą (F. Tarregos „Recuerdos de la Alhambra“), rusų balalaiką (R. Šcedrino „Pokštas“). Visos S. Malovo koncerto detalės – kelių sudėtingų griežimo technikų derinys imituojant gitaros skambesį, stiliums pojūtis barokiniame kūrinyje ar šmaikštai vaidybą – vertos pasigérējimo. Tad, pirmos dalies įmantrybėmis prisijaukinės publiką, virtuozas ją parengė antros dalies akademinei muzikai – J. Brahms ir M. Ravelio sonatoms. Tobulas atlirkimas nepaliko nė lašo abejoniés – kai šis talentingas solistas dar syki atvažiuos į Kauną, filharmonijos salė nesutalpins visų jo gerbėjų. Kita vertus, S. Malovo partnerė pianistė Indrė Baikštytė nenusileido jam nei virtuoziškumu, nei stiliums pajauta, nei azartu.

Po Joninių sutankėjo rimtų minėjimų koncentracija. Tą pačią savaitę festivaliniai koncertais paminėti ir Tarmių metai, ir solidžios Žemaičių krikšto bei Kauno arkikatedros sukaktys. Kompozitorius Vidmantas Bartulis surado terpę savo (ir atlikėju) linksmanam būdui atskleisti – naujame jo kūrinyje „Mūsų Lietuva“ skamba trunki muzikytė, tarmiškai pasakojamos „baikos“ ir rungtyniaujama – kas svarbesnis. Apmaudu, kad nevykės įgarsinimas neleido išgirsti visų tarmiškų grožybių. Karališkojo Holloway universiteto choras (Didžioji Britanija) pateisino pačių griežiausią melomanų lūkesčius, skambūs jaunatviški balsai aidėjo po 600 metų švenčiančios Kauno arkikatedros skliautais. Malonu, kad anglų choro programoje atsirado vietas ir Vytauto Miškinio giesmėms; beje, su šiuo pajėgiu chorū profesoriūs bendradarbiauja jau ne pirmus metus, jam dedikavo kelis savo opusus ir kartu išleido kompaktinę plokštę. Tad, apžvelgiant pirmajį festivalio trečdali, itin smagū aptiki ryskių lietuvišką giją keliose užsienio atliekų programose. Tokių atradimų, tikėtina, bus ir tolesniuose festivalio renginiuose.

Palyginti daug koncertų vyksta kauniečiams suniai pasiekiamose erdvėse (Silalė, Rietavas, Taujėnų dvaras, Margininkai); viena tokiai buvo Marijampolės cukraus fabrikas, šiemet įtrauktas į festivalio salių sąrašą. Pasak koncerto dalyvių, ši koncertinė estrada jau turi puikią aurą, neblogą akustiką ir itin dėkingą auditoriją.

Edmundo KATINO nuotraukos

„Žmogus-orkestras“ Sergėjus Malovas ir Indrė Baikštytė. Andrejaus BESTCHASTNY nuotrauka

Valstybinio Vilniaus kvarteto muzikai su Petru Geniušu.

22 Kampus

Tarptautinis festivalis „Operetė Kauno pilyje“

6 d., šeštadienį, 17 val. Valstybės dienai paminėti – „Muzika Raudondvario pilyje“. Dalyvauja: solistai Gitana Pečkytė, Raimondas Baranauskas, Mindaugas Zimkus, VDU kamerinis orkestras (vadovas ir dirigentas Robertas Bliškevičius). Programoje: lietuvių kompozitorių kūriniai.

6 d., šeštadienį, 20 val. Kauno pilyje – Giuseppe Verdi 200-osioms gimimo metinėms paminėti skambės didžiojo italių genijaus operų uvertiūros, arijos, duetai. Verdi – muzikologas Viktoras Gerulaitis. Dalyvaus: Dainininkai: Erikas Fentonas (JAV), Jelena Mirtova (Rusija), Vytautas Juozapaitis, Laimonas Pautienius, Gitana Pečkytė, Raminta Vaicekauskaitė, Egle Šildauskaitė, Sandra Janušaitė, Aistė Širvinskaitė, Mindaugas Zimkus, Tadas Girininkas, Raimondas Baranauskas. Instrumentinis solistų kvintetas „PREMiER“ (Baltarusija): Sergejus Tumarkinas (vadovas, obojus), Andželika Chrekova (smuikas), Tatjana Pšon (violoncelė), Sergejus Buranovas (marimba), Aleksandras Kovaganas (kontrabosas). Choro artistai: Ilona Zajančauskiene.

nė, Marija Arutiunova, Vilma Narvidaitė, Aurelija Senkutė, Greta Baranauskienė, Greta Petkevičienė, Živilė Bosaitė, Jolita Genienė, Rasa Vaitkevičiūtė-Ivanauskienė, Ramūnas Baranauskas, Gediminas Gidra, Evaldas Kondrackis, Artūras Mažeika, Dainius Druskis, Vygintas Venclovas, Kęstutis Budnikas, Faustas Januška, Tomas Kulys. Baletu artistai: Justina Vitkutė, Auksė Mikalajūnaitė, Asta Voronova, Dainius Bervingis, Gintaras Visocakis, Gediminas Rimša.

7 d., sekmadienį, 20 val. Kauno pilies muzika. Programoje: dainos, arijos ir duetai iš operecių ir miuziklų. Dalyvaus: baletu artistas ir dainininkas Aleksandras Kaminskij (Rusija). Dainininkai: Virginijus Noreika, Vytautas Juozapaitis, Edmundas Seilius, Mindaugas Zimkus, Rita Preikšaitė, Monika Sakalauskaitė, Evelina Sašenko, Kristina Siurbytė, Viktorija Streiča, Aistė Širvinskaitė, Ieva Vaznelytė, Nomeda Vilkanauskaitė, Kristina Zmailaitė, Kęstutis Alčauskis, Raimondas Baranauskas, Vaidas Baumila, Egidijus Bavikinas, Ričardas Kar-

alevičius, Gintaras Mikalauskas, Giedrius Prunkus, Ramūnas Urbietis, Žanas Voronovas. Pritariantčioji vokalo grupė: Ilona Zajančauskiene, Marija Arutiunova, Aurelija Senkutė, Greta Baranauskienė, Jolita Genienė, Rasa Vaitkevičiūtė-Ivanauskienė, Evaldas Kondrackis, Artūras Mažeika, Kęstutis Budnikas, Faustas Januška. Baleto artistai: Kristina Kunickaitė-Zelvienė, Auksė Mikalajūnaitė, Justina Vitkutė, Asta Voronova, Dainius Bervingis, Valerijus Osadcenko, Gediminas Rimša, Gintaras Visockis. Koncertų režisierius: Kęstutis S. Jakštės. Choreografai: Dainius Bervingis, Gintaras Visocakis. Chormeisterė: Rasa Vaitkevičiūtė-Ivanauskienė. Konsultantas: Gintautas Želvys. Scenografija: Vaidotas Jakutis. Vizualizacija: Viktorija Streiča. Rusijos ir Europos šalių jaunimo simfoninių orkestro (vyriausasis dirigentas Julius Geniušas), dirigentai Sergejus Rolduginas (Rusija), Jonas Janulevičius, Virgilijus Visockis. Koncertus ves Ieva Vaznelytė ir Gintaras Mikalauskas.

Renginiai nemokami.

Savaitgalis prie televizoriaus

Gediminas JANKAUSKAS

Apie godumą, neapykantą, meilę ir kitus demonus

Nors vasarą lietuviškose televizijose paprastai kaliauja „tuščiavidurių“ pramoginių filmų repertuaras, kol kas galime pasidžiaugti keliais tikrai rimtais filmais. Ketvirtadienio vakarą žiūrėsime keturiais „Oskarais“ apdovanotą brolių Ethano ir Joelio Coenų kriminalinę dramą „Šioje šalyje nėra vienos senukams“ (22.00 val., TV6). Pagal Pulitzerio premija apdovanotą kriminalinį Cormaco McCarthy romaną sukurto filmo siužetas primena sniego griūti, kurią išprovokuoja vienas neatsakingas poelgis. O kai smurto banga placiai išsilieja, jai užkirsti kelio jau neįmanoma. Nors balsių nusikaltimų logiką miestelio šerifui Tomui Belui (aktorius Tommy Lee Jonesas) pavyksta perkasti anksčiau už kitus, net šis gyvenimo vėtytas ir mėtytas žmogus nepajėgus pasipriešinti stichijai. Ne todėl, kad būtų per senas. Juk lemtes neįmanoma permaldauti, o titanų įveikti žmogus niekada nepajėgs.

Naujoje kanalo LRT Kultūra rubrikoje „Liaudies kinas“ pramenami pirmieji pokario Lietuvoje sukurti vaidybinių filmų. Ketvirtadienį (0.55 val.) matysiame juostą „Gyvieji didvyriai“ (1960 m.), sudarytą iš keturių novelių. Pirmoji vadinas „Mums neberekia!“, ji sukurta pagal Juozo Baltušio istoriją. „Lakštingala“ pastatyta pagal Petro Cvirkos apsakymą, o „Paskutinis šūvis“ gražina į tragiską pokario kontekstą. Paskutinioji novelė „Gyvieji didvyriai“ – tai bandymas suvokti anuometinio jaunimo pasaulėjautą. Iš visų keturių kūrinių daugiausia dėmesio sulaukė ir buvo įvertintas prizais Arūno Žebriūno režisuotas „Paskutinis šūvis“.

Penkiais „Oskarais“ apdovanotame filme „Narsioji širdis“ (penktadienis, 22.55 val., TV3) atkuriama XIII a. pabaigoje vykusios kovos dėl Šotijos laisvės. Ginkluoto pasipriešinimo okupantams anglams vadas tada buvo nacionaliniu didvyriu tapęs Viljamas Volesas (jį suvaidino filmą režisavęs Melas Gibsonas). Jis vedė ginkluotus sijomotų vyru būrius prieš galingą Anglijos karaliaus Edwardo Pirmojo, prae-

minto Ilgakoju, armiją. Tačiau jėgos buvo nelygios.

Drama „Apie meilę ir kitus demonus“ (penktadienis, 0.05 val., Lietuvos ryto TV) sukurta pagal to paties pavadinimo Nobelio premijos laureato Gabrielio Garcia Marquez romaną. Neįvardytame Pietų Amerikos uostamiestyje galima sutikti vyskupų ir markizų, filosofų ir inkvizitorių, raupsuotujų ir piratų, tamsiaodžių vergų ir jais prekiaujančių verslininkų. Tačiau komplikuoto pasakojimo centre atsiduria trylikametė (romane jai buvo dyvylia) markizo de Kasalduero nesantuokinė dukra Sierva Marija, kuriai kartą turguje įkanda pelenų spalvos pasiutęs šuo su žvaigžde kaktoje. Nors žaizda negili ir ilgai nesirodo jokių pasiutligės pozymių, aplinkiniai laukia bėdos. Mat žmonės tada tikėjo prietaru, kad „pasiutlige sergantieji galiausiai patampa juos sukandžiojusi žvėrimi“. Kai pasirodo pirmi negalavimo ženkliai, išbandemos visos priemonės, bet nei diplomuotų gydytojų, nei vaistininkų, nei barzdaskucių kraujalaizdžiu, nei raganavimo magistrų pastangos neduoda jokių rezultatų. Lieka vienintelė viltis – pasikliauti Dievu. Todėl mergaitė atiduoda vienuolių globai, o šios paskelbia ją apsėsta piktyjų dvasių. Apklintinta ryšais su šėtonu, inkvizicijos kalėjime atsidūrusi Sierva Marija pradedama ruošti velnio išvarymo apeigoms.

Šeštasis „Oskarais“ apdovanota drama „Išminutoj būrys“ (seštadienis, 21.00 val., TV1) skirta kairi Irake. Tai tikra gyvenimo ant parako statinės epopeja, kurią žiūrėdamas kartais net sulaikai kvėpavimą ir bijai sujudėti, kad bet koks neatsargus trūktelejimas žiūrovų salėje neišprovokuotų nepataiso mos tragedijos ekrane. Pertraukose tarp mirtinai pavojingų operacijų ištisu minų lauku tapusiose Bagdado gatvėse išminuotojų būrio vaikinai bando atsipalauduoti, bet nuolatinė įtampa iš savo gniaužtų jų jau nepaleidžia. Juk karas – kaip stipriai veikiantis narkotikas, kurį vartojančiam kaskart reikia vis didesnės kvaishalų dozės.

Be kvaishalų negali gyventi ir pagal Frederico Beigbederio romaną sukurto filmo „14,99 euro“ (šeštadienis, 22.30 val., LRT) herojus Oktavas Parango (jį meistriškai suvaidino Jeanas Dujardinas). Reklamos versle dirbančio vyruko gyvenimo credo skamba išdidžiai ir toli skeleidžia cinišką dvoką: „Aš esu reklaminkas! Mano tikslas – priversti jus svajoti apie tai, ko jūs niekada neturėsite. Nes vos tik jūs išsigysite mano pastangomis išreklamuotą prekę, jí jau bus beviltiskai pasenusi. Aš šiandien sprendžiu, ko jūs išgesite rytoj!“

Tokios gigantomanijos apimtam žmogui nauja užduotis – sukurti prastos kokybės jogurto reklaminį klipą – atrodo it lengva mankšta sunkaus svorio čempionui. Tačiau kaip tik dabar, lyg nuo aukštų kalnų pajudėjusi sniego lavina, Oktavą užgrius fatališkų klaudių, paikų kvailycią ir nedovanotino lengvabūdikumo našta.

Melodramoje „Baltoji grafiene“ (šeštadienis, 22.55 val., TV3) XX a. ketvirtijo dešimtmecio pabaigoje Šanchajuje apakes amerikiečių diplomatės Todas Džeksonas (aktorius Ralphas Fiennesas) aistiringai pamilsta iš sovietų Rusijos emigravusių grafinę Sofiją Belinskają (aktorė Natasha Richardson). Ji nesenai neteko vyro ir visomis išgalėmis stengiasi padėti šeimai. Kad galėtų pasiekti savo tikslus, gražuolė pasiryžusi viskam – net nusikalsti įstatymams.

„The Beatles“ dainos eilute pavadintą filmą „P. S. Myliu tave“ (šeštadienis, 23.40 val., TV1) sukurė neįprasta talentingu žmonių komanda. Todėl ir rezultatas netradicinis. Nors siužetą persmelia liūdesys dėl ankstyvos pagrindinio herojaus mirties, filmo pavadinti pesimistiniu jokiu būdu negalima. Autoriai randa būdų liūdniausias akimirkas kompensiuti linksmomis situacijomis, kai skausmo ašaras džiovina susitaikymas su likimu ir išmintinga išvada – su mylimo žmogaus mirtimi tavo gyvenimas nesibaigia.

Maironio lietuvių literatūros muziejuje (Rotušės a.13, Kaunas) šiuo metu veikia parodos:

„Eiun per pasaulį tartum per šventovę“ (Vincui Mykolaičiui-Putinui – 120);
fotografijų paroda „Menas – pamatyti, menas – parodyti. 2013 metų jubiliatai“;
fotografijų paroda, skirta Poezijos pavasariniui;
„Maironis ir jo epocha.paliekų visą mano judomajį turtą“.

4 d., ketvirtadienį, 16 val. Istorinėje Lietuvos Respublikos Prezidentūroje (Vilniaus g. 33) – parodos „Inteligentų šeima Pirmojoje Lietuvos Respublikoje“ atidarymas.

5 d., penktadienį, 11 val. Vytauto Didžiojo karo muziejuje (K. Donelaičio g. 64, Kaunas) atidarama paroda „Lietuvos karalystės kariai XIII a.“, skirta Mindaugo karūnavimo 760-osioms metinėms. Paroda veiks iki gruodžio 25 d.

Atverk langus – PENKTADIENIS!

18-18.08, 18.30-18.38, 19-19.08 val. prie Danieliaus Dolskio skulptūros ir fontano – šokių grupė „Time to show“ (vad. Vaidas Kunickis).

18.10-18.30 val. restorano „Miesto sodas“ lauko terasoje (Laisvės al. 93) – duetas „Ardor“: Dainius Veršulis (violončelė) ir Julija Juknaitė (fortepijonas).

18.10-19.30 val. viešbučio „Hotel Kaunas“ kavines lauko terasoje (Laisvės al. 79) – „Bsm trio“: Vytautas Mikeliūnas (smuikas), Mindaugas Bačkus (violončelė), Raimondas Sviačkevičius (akordeonas).

17.10-18 val. viešbučio „Hotel Kaunas“ kavines lauko terasoje – Kauno styginių kvartetas: Karolina Beinarytė (I smuikas), Dalia Terminaitė (II smuikas), Eglė Lapinskė (altas) ir Saulius Bartulis (violončelė).

19.10-20.30 val. restorano „Miesto sodas“ lauko terasoje – Kęstutis Zubavičius (vokalas), Lina Žilinskaite ir Ingrida Spalinskaite (kanklės), Motiejus Bazaras (fortepijonas), Mykolas Bazaras (bosinė gitara), Arvydas Joffé (mušamieji).

Dalyvaus dailininkai Gintautas Vaičys, Auris Radzevičius, Romanas Averincevas, Raimundas Majauskas, Irena Mikuličiūtė, poetai Tautvyda Marcinkevičiūtė ir Gintaras Patackas

2002 metais, minėdamos Lietuvių rašytojų ir žurnalistų sajungos 80-metį, Lietuvos rašytojų sąjunga, Lietuvos žurnalistų sąjunga ir Nacionalinė žurnalistų kūrėjų asociacija įsteigė kasmetinę Juozą Tumo-Vaižganto premiją.

Premija skiriama lietuvių rašytojui arba žurnalistui (pamečiui) už sėkmingą literatūros ir žurnalistikos (dokumentinės prozos arba literatūrinės publicistikos) dermę, vertinant praėjusių dvejų kalendorinių metų kūrybą.

Kandidatus premijai gali siūlyti Lietuvos rašytojai ar Lietuvos žurnalistų sajungos nariai, skyriai ir klubai iki 2013 m. rugpjūčio 1 d. Pasiūlymu laukiame adresu: K. Sirvydo g. 6, LT-01101 Vilnius; tel. 8-5 2123919; el. paštu: valdyba@rasytojai.lt.

Lietuvos rašytojų sajungos informacija

5 d., penktadienį, 18 val. galerijoje „Meno parkas“ (Rotušės a. 27, Kaunas) vyks dvišalio, Kroatijos ir Lietuvos, projekto „Mitas ir menas“ pirmosios parodos atidarymas. Kroatijos menininkų asociacija (HDLU) ir galerija „Meno parkas“ bendradarbiaudami atsirinko šešis jaunuosius menininkus ir su komplektavo ekspoziciją, analizuojančią neišsenkamą mito temą. Menininkai: Tajči Čekada (HDLU), Ivan Fijolić (HDLU), Ksenija Kordić, (HDLU), Julia Pociūtė („Meno parkas“), Povilas Ramanauskas („Meno parkas“), Gabrielė Tamoliūnaitė („Meno parkas“). Paroda veiks iki liepos 31 d.

In memoriam

FILOMENA TAUNYTĖ

(1925 04 11-2013 06 28)

Birželio 28 dieną Vilniuje, eidama 89-uosiui metus, mirė Lietuvos rašytojų ir žurnalistų sąjungų narė, rašytoja, žurnalistė, publicistė, gydytoja Filomena Taunytė.

Filomena Taunytė-Paškonienė gimė 1925 m. balandžio 11 d. Vantainiūnuose, Radviliškio raj. Mokėsi Voskoniu pradžios mokykloje, Radviliškio progimnazijoje, Šiaulių gimnazijoje. 1942 m. pradėjo studijuoti Vytauto Didžiojo universiteto Lietuvų kalbos ir literatūros fakultete. 1943 metais, uždarius universitetą, išstojo į Kauno akusierių mokyklą. Ją baigusi metus dirbo Radviliškyje. 1950 metais Vilniaus universiteto Medicinos fakultete įgijo gydytojos specialybę. Dirbo įvairose medicinos srityse. Domėjo netradiciniai gydymo būdais.

Pirmieji Filomenos Taunytės rašiniai republikinėje spaudoje pasirodė 1966 metais, 1975 m. ji tapo Lietuvos žurnalistų sąjungos nare. 2008 m. Juozo Tumo-Vaižganto premijos laureatė. Lietuvos rašytojų sąjungos nare nuo 2009 metų.

Filomena Taunytė išleido aštuonetį knygų, susilaukusį didelio populiarumo ir skaitytojų dėmesio: „Vandens užkalbėjimas“ (2000), „9/10 laimės: apie fizinę ir psichinę sveikatą“ (2003), „Laimingas senelių gyvenimas“ (2004), „7 nuodėmės ir 12 ligų“ (2006), „Kiek sveria siela“ (2008), „Gyvenimas be stogo“ (2009), „Leškau tikro lietuviu“ (2011) ir „Šventųjų gyvenimas Marijos žemėje“ (2013).

Lietuvos rašytojų sąjunga

Nemunas ISSN 0134-3149

Leidžiamas nuo 1967 m. balandžio mén.

Išeina ketvirtadieniais

Gedimino g. 45, 44239 Kaunas
Telefonas ir faksas – (8-37) 322244
El. paštas: nemunasredakcija@gmail.com
Internetinis adresas: http://www.nemunas.net

Indeksas 0079

Steigėjas ir leidėjas — Lietuvos rašytojų sąjunga
Steigimo liudijimas Nr. 405
Spausdino TAURAPOLIS
Tiražas 1000

Rankraščių nerecenzuojame ir negražiname.

Vyriausiasis redaktorius

Viktoras Rudžianskas –

tel.: (8-37) 322244, (8-610) 67255

Vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoja –
Gražina Viktorija Petrošienė

tel.: (8-37) 322266

Referentė – Aurina Venislovaitė –

tel. (8-37) 322244

Naujienų redaktoriai:

Audronė Meškauskaitė –

tel. (8-37) 322251, (8-615) 24983

Andrius Jakučiūnas –

tel. (8-611) 98945,

el. paštas: jakucunas@gmail.com

Maketuotojas – Juozas Pužauskas –

tel. (8-656) 38529

Buhalterė – Irena Kavaliauskienė –

tel. (8-37) 322235, (8-656) 41705

Talkininkai:

Jurga Tumasonytė (publicistikika)

Aldona Žemaitytė (publicistikika)

Romualdas Rakauskas (fotografija)

Eugenija Žakienė (muzika)

Gediminas Jankauskas (kinas)

Gediminas Jankus (teatras)

Zenonas Baltrušis (fotografija)

Lina Navickaitė (kalba)

Neringa Butnoriūtė (apžvalgos, korektūra)

Réméjai:

LIETUVOS RESPUBLIKOS
KULTŪROS RÉMIMO
FONDAS

KAUNO MIESTO
SAVIVALDYBĖ

SPAUDOS, RADIVO IR
TELEVIZIJOS RÉMIMO
FONDAS

„Nemuno“ saskaitos AB banke „Swedbank“:
LT 14730001002256121 — einamoji saskaita;
LT 09730001002230312 — biudžetinė saskaita;
LT 757300010034284035 — valiutinė saskaita.

Prenumeratos kaina mėnesiui — 9 Lt
Prenumerata priimama
visuose pašto skyriuose,
internetu www.post.lt ir www.prenumerata.lt
arba redakcijoje

Liepos 6-7 dienomis, jau antra dešimtmetį iš eilės kartu minėti Valstybės dienos šventę, klausytis populiaros vokalinės muzikos prie Kauno pilies kviečia tarptautinis festivalis „Operetė Kauno pilyje“. Kaip ir kasmet, žiūrovams bus pateikta ne viena staigmena. Ypatingas festivalio svečias – Maskvos operetės teatro baletu artistas ir dainininkas Aleksandras Kaminskis, daugelio užsienio šalių lengvojo sceninio žanro gerbėjus stulbinantis originaliu kūrybiniu stiliumi, akrobatiniais triukais, dainavimo, šokio ir vaidybos derme.

Stačia galva neriantis į kiekvieną charakterinį vaidmenį tarptautinių konkursų laureatas, tenoras A. Kaminskis prisipažino, jog nuo pat mažumės tikėjo, kad jo pašaukimasis – baletas. Tačiau po studijų Irkutsko dramos mokykloje norėjo ir šokti, ir vaidinti, todėl pasirinko muzikinį teatrą. A. Kaminskis publiką žavi talentų sinteze. Atlikėjas neslepija, kad didysis lūžis jo gyvenime įvyko patekus į Maskvos operetės teatrą, kur išimylėjo šį žanrą ir suprato, kad tik čia gali save realizuoti. Galbūt todėl kiekvienas jo vaidmuo kupinas nenusakomo lengvumo, grakštumo, jų atliekantis aktorius spinduliuoja tiek gyvenimo džiaugsmo, kad šiu jausmų su kaupu atseikėjama ir publikai. Apie sudėtingus ir grandiozinius choreografinius *grand Battement*, kuriuos menininkas atlieka tarsi vienu įkvėpimu dar ir dainuodamas solines partijas, Maskvoje sklandė legendos.

Pirmą kartą Lietuvoje viešintis artistas Kauno publikai atliks išstraukas iš Imres Kalmano operetės „Silva“, kitus koncertinius numerius. Bonio iš operetės „Silva“ amplua artisto kūrybinėje biografijoje pažymėtas sekėmės ženklu. Jį vaidino dar būdamas studentas, vėliau – Irkutsko muzikiniame teatre.

Paklaustas, kodėl būtent operetė, A. Kaminskis ne kartą sakė, jog tai pats pozityviausias žanras, o pozityvas ir gėris negali nepatikti.

Stebėdamas atlikėją scenoje pradedi tikėti, kad tai tikrai didelių pastangų nereikalaujantis lengvasis žanras. Tačiau A. Kaminskį tokios replikos tik pralinksmina, nes taip ir turi būti – žiūrovui pateikiama vien gera emocija, puiki nuotaika, nepaprastas melodijos lengvumas ir šokio grakštumas, o ne sunkus artisto triūsas, išlieto prakaito kvapas. Kuriamus vaidmenis atlikėjas stengiasi piešti naujomis spalvomis, nes jam nepatinka monotonija. Nemégina savęs varžyti, todėl A. Kaminskio kuriami personažai tokie skirtinių ir kūpinių gyvybės. Kaip jis tvirtina, yra vaidmenų, kurių nereikia kartoti, nes jais gyveni, bet būna, kad prieš spektaklį tenka pasiimti užrašus ir dar kartelį prisiminti režisieriaus išsakytas pastabas.

